

**ВАСИЛЬ НАГІРНИЙ
ОЛЬГА РУСАКОВА**

НАРОДНА МУДРІСТЬ

КОЛОМИЙЩИНИ

Видавничо-поліграфічне товариство «Вік»

Коломия
2019

Народні приповідки, прислів'я, вислови, вирази, приказки, афоризми, вигуки, які побутують на Коломийщині

У науково-популярному виданні «Народна мудрість Коломийщини» зібрано 1100 фразеологічних одиниць, записаних на теренах покутського краю з метою збереження багатства мовної скарбниці українського народу. Опрацьовані прислів'я, приказки, вислови та вигуки відтворено розмовним мовленням, укладено за тематичними групами, подано їх тлумачення. Збірник доповнено світлинами, які демонструють життєві турботи й побут покутян.

Для студентів, учителів, викладачів, журналістів, редакторів, усіх шанувальників рідного слова.

Укладачі:

Василь Нагірний, Ольга Русакова

Затверджено до друку Вченою радою
Коломийського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Протокол № 8 від 14.06.2019 р.

© Нагірний В., Русакова О. Народна мудрість Коломийщини, 2019

Спілкуючись із людиною, яка є вихідцем із теренів Покуття, помітний багатий мовний колорит. Звідси можна почерпнути масу народної мудрості, якою послуговуються наші краяни від найдавніших часів. Це жартівливі порівняльні форми, легкий гумор і сарказм, на адресу рідних чи знайомих, часом і самоіронія, вдалі метафори, алегорії. Ми не скупимося на епітети, оминаючи, водночас, грубих, брутальних виразів, прокльонів, які просякнуті негативною енергією. Вихоплений з невичерпної прадідівської культури спосіб спілкування не замішаний на вульгарності. Такого роду вислови просто не властиві нашій національній ментальності. У західноукраїнській мовній лексиці чітко простежуються впливи інших народів, які впродовж віків компактно проживали на наших землях. Отож не обходилося без локальних взаємних мовно-словесних запозичень.

Окремо варто відзначити, що ледь вловима відмінність існує між висловлюваннями міських мешканців (жорсткість думки, прагматичність, насмішки) і селян (відданість традиціям, патріотизм, багата фольклорна палітра).

Усна народна творчість покутян здавна цікавила дослідників. Опрацювавши її та класифікувавши за тематичними блоками, упорядники збірника намагалися зберегти й донести крилаті вислови для широкого загалу краян, до тих, хто прагне глибше пізнати колорит рідної мови. Значна частина прислів'їв, приказок друкується вперше. До деяких слів подано курсивом у дужках літературний відповідник.

Записи відтворено діалектом, простою розмовною мовою, так, як і досі розмовляють рідні, окремі друзі чи далекі знайомці, мешканці Коломиї та навколишніх сіл.

Велика дяка їм за допомогу в підборі матеріалу. Особливих слів заслуговують краєзнавці Іван Лудчак, Ярослав Полатайчук та Микола Ганущак.

«Судило нам ся послідними бути»

Живемо в суперечливу добу: з ентузіазмом користуємося здобутками технічного прогресу і водночас ностальгуємо за часами, коли цього всього ще не було. Намагаємося балансувати між старим і новим. Між національним колоритом і – глобалізаційним космополітизмом.

Усе міняється. Реалії, звичні для людини століття ХХ-го, для покоління міленіалів і постміленіалів далекі і туманні. Їм ближчі ноутбуки і мобільні телефони. У них інше мислення. Це покоління просто не розуміє всієї тієї архаїки, з якою носимось ми, старші за них. Тут нема чого дивуватися. Світ іде вперед, і українці не можуть лишатися в резервації. Та водночас зберегти те, що ще можна вберегти, треба обов'язково.

*Серед тих, хто намагається зафіксувати архаїчну регіонально забарвлену лексику і фразеологію, – краєзнавець, автор книжок і телепрограм Василь Нагірний (*1958) та кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту Ольга Русакова (*1981). Спільно вони уклали «Короткий словник маловживаних слів Коломиї та прилеглих сіл» (Коломия: Вік, 2016. 63 с.). Тепер ось ще одна колективна робота, яку маєте перед собою: «Народна мудрість Коломийщини» (Коломия: Вік, 2019. 80 с.).*

Ці книжки прикметні тим, що вони науково-популярні. І це добре, бо суто наукові видання зазвичай виходять невеликими тиражами і призначені для фахівців. А те, що роблять Василь Нагірний та Ольга Русакова, треба популяризувати.

Книжка густо насичена фотоілюстраціями (в соціальних мережах текст без картинки взагалі не сприймається). Крізь старі знімки на нас дивиться епоха кінця ХІХ – кінця ХХ століть. Прозирає і озивається колоритними словами, які пахнуть двома світовими війнами, чужими державами і багато ще чим. Та при це все, таять у собі присмак приналежності до часу, коли

слова були прив'язані до змісту, а зміст – до моралі. Тоді злодіїв називали злодіями, а повій – повіями. Чорно-білі кінофільми старші молодшим переказували нарівні з казками. Люди надсилали листівки і телеграми. Для міжміських телефонних перемовин ходили на пошту. Тоді все було так, як уже ніколи не буде.

Про покоління тих, кому нині за п'ятдесят, як і дві сотні років тому, Маркіян Шашкевич мав би всі підстави ще раз написати: «Судило нам ся послідними бути».

Микола ВАСИЛЬЧУК,
кандидат філологічних наук,
доцент Коломийського навчально-наукового інституту ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника».

Зміст

М. Васильчук. «Судило нам ся послідними бути»	4
Багатство. Гроші. Достаток	7
Байдужість. Лінь. Неробство.....	9
Біда. Хвороба. Смерть	10
Бідність. Голод. Нещастя	12
Божа милість і сила. Дух. Душа	14
Брехня. Невпевненість у сказаному. Правда.....	16
Вигода. Кожному своє. Комфорт.....	18
Виховання. Навчання. Розум	20
Віра. Зневіра. Невідомість.....	22
Громада. Спільні справи. Соціальна нерівність	23
Жарти. Сміх. Сарказм.....	25
Життя. Молодість. Старість.....	29
Застереження. Розмови. Мовчання.....	31
Звірі. Птахи. Стосунки до людей	36
Злочин. Надмірність. Пияцтво	39
Зовнішній вигляд людини. Будова тіла. Одяг	41
Марнота. Мізерність. Непотрібність	43
Намовляння. Прокльони. Сварка.....	45
Невизначеність. Ні те... ні те... Або... або.....	47
Нікчемність. Неосвіченість. Дурість	49
Особисті якості людини. Поведінка. Характер	52
Побажання. Подяка. Обіцянки	56
Примовляння. Вигуки. Звертання.....	57
Робота. Праця. Різні справи	61
Родина. Сім'я. Дім.....	64
Спостереження. Досвід. Різне	66
Стосунки між людьми. Ставлення до свого чи чужого. Ворожнеча.....	69
Час. Очікування. Відстань	73
Чоловік. Жінка. Господарі	75
Явища природи. Пори року. Навколишнє середовище	77

БАГАТСТВО. ГРОШІ. ДОСТАТОК

- **Багатий як циган на блихи (блохи).**

Так кажуть про несправжнє багатство чи його відсутність.

- **Багатому й чорт єйці (яйця) несе.**

Усі догоджають багатій людині.

- **В добрі купаєсі (купається), як сир у сметані.**

Про людину, яка все має, якій добре живеться.

- **Від прибутку голова не болит (болить).**

Про користь матеріального збагачення.

- **Восени й горобец (горобець) багач.**

Осінь – багата пора для всіх.

- **Грошей кури не клюють.**

Дуже багато грошей; велика кількість.

- **Гроші рахунок люб'є (люблять).**

Про порядок у підрахунках коштів.

- **Гроші роблять гроші.**

Багатство й достаток виникають із багатства й достатку.

- **Краще рахувати свої воші, як чужі гроші. Ліпше рахувати свої воші, ніж чужі гроші.**

У чужі справи й гроші краще не втручатися.

Не лізти в чуже. Про делікатну справу.

- **Купаєсі (купається) в добрі, як кіт у маслі.**

Про людину, яка має достаток.

- **Найкраща кубаса (ковбаса) – то панчоха з грішми.**

Жартівливо про гроші, які ховають у панчохи чи шкарпетки.

- **Хоть (хоч) греблю гати.**
Дуже багато чого-небудь.
- **Щастя ліпше, як готові гроші.**

Краще бути щасливим, ніж мати дармові гроші.

- **Щедрий на татів гріш.**
Щедрий не на власні гроші.

БАЙДУЖІСТЬ. ЛІНЬ. НЕРОБСТВО

- **А мені попри підшву. Попри мешти.**

Мешти – черевики.

Байдуже ставлення до кого- чи чого-небудь.

- **Гнилий як пес.**

Лінивий.

- **Й у вус не дує. Навіть і у вус не дує.**

Не думати ні про що, нічого не робити; не звертати уваги, не реагувати.

- **Лінивий сам собі злодій.**

Лінива людина сама собі шкодить.

- **Мені так того треба, як діри в мості. Мені так того треба, як в с...ці зуба.**

Не мати потреби в чомусь.

- **Моя хата скраю – нічого не знаю.**

Виявлення байдужості до громадських справ.

- **Не хоче палець (палець) об палець вдарити.**

Так говорять про лінивого, який зовсім нічого не робить.

- **Під лежачий камінь вода не тече.**

Той, хто нічого не робить, нічого не здобуде.

- **Руки не доходять.**

Не вистачає часу. Лінощі.

- **Спанє (спання) не дає (дасть) конє (коня).**

Відпочинком нічого не заробиш.

- **Тень-телен, аби минув день.**

Байдикувати. Як-небудь проводити день.

БІДА. ХВОРОБА. СМЕРТЬ

- **Біда біду найде, хоч і сонце знайде.**
Про неминучість біди.
- **Біда з вами – дідами.**
Так жартівливо звертаються до старших чоловіків.
- **Біда за бідою: купив коня – та й він з головою.**
Жартівливо.
- **Біда та й за біду вчепилася (вчепилася).**
Так кажуть тоді, коли після однієї біди йде ще одна.
- **Всі там будемо.**
Нагадування про неминучість смерті.
- **Дати дуба.**
Померти.
- **Дощу і смерті не просять.**
Дощу й смерті не обминуть нікому.
- **Є всього на світі, а біди – найбільше.**
Про надмірність біди у світі.
- **Кара Божа.**
Так кажуть про якусь невдачу чи нещастя як вияв Божого гніву.
- **Крок до смерти, та не мож умерти.**
Про те, коли завершується життя, але смерть не наступає.
- **Крути – не крути, а мус умерти.**
Як би не хотів жити, але приходить час смерті.
- **Ледве теплий.**
Ледь живий.
- **Лиха конем не об'їдеш.**
Біди не оминути.
- **Лікований два рази вмирає.**
Незважаючи на лікування, доводиться довше мучитися перед смертю і таки вмерти.

- **Мертвому й кадило не допоможе. Поможє як мертвому кадило.**
Нічого не допоможе, про безвихідну ситуацію.
- **На ладан дихає.**
Про того, хто може от-от вмерти.
- **На чужім горі щастя не збудуєш.**
Не варто руйнувати чийсь життя: щастя це не приносить.
- **Не будуть за ним дзвони розбивати.**
Ніхто не буде надто побиватися після його смерті.
- **Не виділа біда гнізда, а як уздріла, то й умліла.**
Про велику біду.
- **Не старий умирає, а чісний (чесний).**
Умирає той, кого час прийшов.
- **Один день перед смертю – і то з бідою наживешся (наживешся).**
Навіть перед смертю доводиться бідувати.
- **Посинів як пупец (пупець).**
Про поганий вигляд людини.
- **Прийшла біда – відкривай ворота.**
Хоч-не-хоч, а біда приходить.
- **Смерти не треба шукати – сама прийде.**
Від смерті не втекти.
- **Так сі-м чую, як корова по тилеті (після народження теляти).**
Погано себе почувати.
- **Така біда кучірева (кучерява), як шкіра в барана.**
Велика біда.
- **Ти ще не видів попа в постолох.**
До того, хто не бачив біди.
- **Тримаєсі (тримається) на жилах, як г...но на вилах.**
Ледь триматися за життя. Бути хворим.
- **Хто не п'є і не курит (курить), того біда іншим здурит (здурить).**
Усе одно біда людину не обмине.
- **Шо (що) буде, то буде: гірше від смерти не буде.**
Немає нічого гіршого за смерть.
- **Штири (чотири) дошки й землі трошки.**
Про труну та могилу – усе, що має людина після смерті.

БІДНІСТЬ. ГОЛОД. НЕЩАСТЯ

- **Бідне та вивалене.**
Про бідну й нещасну людину.
- **Бідний, аж світитсі (світиться).**
Про бідну й змарнілу людину, яка нічого не має та погано виглядає.
- **Бідний як церковна миш (миша).**
Убогий, дуже бідний; той, хто живе в нужді, нестатках.
- **Бідному женитисі (женитися), та ніч коротенька.**
Так кажуть, коли комусь не щастить у справах чи дуже мало часу.
- **Від голоду ще ніхто не обіс... всі. З голоду ще ніхто не обіс... всі.**
Про порожній шлунок, який не може нашкодити.
- **Гола, боса й у вінку.**
Зовсім нічого не мати, бути вбогим, але гордим.
- **Голодний як вовк. Голодний як пес.**
Дуже голодний.
- **Голодній кумі їда на умі.**
Голодна людина думає про їжу.
- **З багатого по нитці – бідному сорочка.**
Якщо багатий віддасть навіть щось незначне, бідному від того буде користь.
- **Копійка на чорний день.**
Гроші, які відкладають на скрутний час.
- **Опустився на Ицкову суку.**
Опустився з матеріальних статків до жебрака. Так дотепер кажуть у с. Нижній Вербіж. Записано від І. Лудчака.
- **Понабирав як бідний у торбу.**

Нічого важливого й цінного не взяти.

- **Сироту де видиш, там бий.**
Зневага до сиріт.
- **Така хата, як у пса буда.**
Погана хата.
- **Такий голодний, аж на очі (очі) не виджу.**
Дуже голодний.
- **– Так-так! – сказав бідняк.**
Підтвердження чого-небудь.
- **У богаче (багача) коні лисі, а у тебе – коліна.**
Бідний і багатий.
- **У сердитого старця порожня тайстра.**
Старець – старий чоловік, жебрак. Тайстра – гуцульська торбина, яку носять через плече.
- **Хліб та вода – то є бідного їда.**
Єдине, що може дозволити собі поїсти бідний.

- **Хто народився носити бесаги, той до куферка не дожиге.**

Бесаги – вовняні спарені торби через плече.

Куфер, куферок – скриня, елемент міських меблів.

Хто народився бідним, той не розбагатіє.

- **Чого дурний, бо бідний, а чого бідний, бо дурний.**

Взаємозв'язок між дурістю та бідністю.

- **Як є хліб і вода, то не буде голода.**

З водою і хлібом можна уникнути голоду.

- **Як ти бідний, то забуде тебе й брат рідний.**

З бідним ніхто не хоче мати справу, навіть родичі.

БОЖА МИЛІСТЬ І СИЛА. ДУХ. ДУША

- **Без Божої волі й волос (волосина) з голови не впаде.**

На все воля Божя.

- **Береженого й Бог береже.**

Про ту людину, яка себе береже, піклується й Господь.

- **Бог дав – Бог забрав.**

Про волю Божу.

- **Бог два рази попереджує, а раз наказує.**

Милосердний Бог відразу не карає.

- **Бога вzywай, але й руки прикладай.**

Не варто надіятися тільки на Бога, треба й самому щось робити.

- **В ім'я Боже Бог допоможе, але роби, небоже.**

Людина також має докладати власних зусиль, не сподіваючись тільки на Божу допомогу.

- **Все минесі (минеться), лиш Боже око – ні.**

Бог усе бачить.

- **Всі ми ходимо під Богом.**

Не знати, що трапиться в житті, неминучість чогось для будь-кого.

- **Всі одним Богом мазані.**

Про рівність між людьми перед Богом.

- **Всьо (все) в Божих руках.**

На все Божя воля.

- **Вхопив Бога за бороду. Злапав Бога за бороду.**

Досягнути чогось особливого, незвичного; про людину, якій щастить.

- **Добре їсти, довго спати, Бог здоров'я мусить дати.**

Те, що їсть людина, впливає на здоров'я і життя загалом.

- **Добре як у Бога за дверима.**

Бути в найкращих умовах; комфортно себе почувати.

- **Жиє (живе) своїм Богом.**

Про того, хто має свій розум.

- **Жовнір стрілеї (стріляє), а Бог кулі носить (носить).**

Жовнір – солдат польської армії.

Про Божу підтримку.

- **Змилювався Бог над раком та й очі (очі) ззаду дав.**

Про Божий задум.

- **На кого Бог, на того й люди.**

Зв'язок між Богом і людьми.

- **На кого люди, на того й Бог.**

Зв'язок між людьми і Богом.

- **Най сі діє Божя воля.**

Повністю віддавати себе на милість Божу.

- **Насилу дав Бог силу.**

Усе дається важко.

- **Рада би душа в рай, та гріхи не пускают (пускають).**

Про грішника.

- **Сила Божа горщики б'є.**

Про велику силу Бога.

- **Твої слова та й до Бога. Твоє слово та Богови у вуха.**

Нехай Бог почує слова-прохання та виконає їх.

- **Усі ходимо під Богом.**

Усі однакові.

- **Чого душе (душа) бажає?**

Що ти хочеш?

- **Чоловік планує, а Бог креслит (креслить).**

Хоч людина думає, планує щось, а Бог вирішує.

- **Чуєсі (чується), як у Бога за дверима. Чуєсі, як у Бога за пазухов (пазухою).**

Дуже добре почуввається, комфортно.

- **Що вже знов не слава Богу?**

Знову щось не так.

- **Шукає та й просит (просить) Бога, аби не найти.**

Не хоче знайти.

- **Як Бог не дав, то й кравець не пришеє.**

Нічого вже не допоможе.

- **Яким мене, Боже, створив, таким мене, Боже, й маєш.**

Про створення людини Богом такою, якою вона є.

БРЕХНЯ. НЕВПЕВНЕНІСТЬ У СКАЗАНОМУ. ПРАВДА

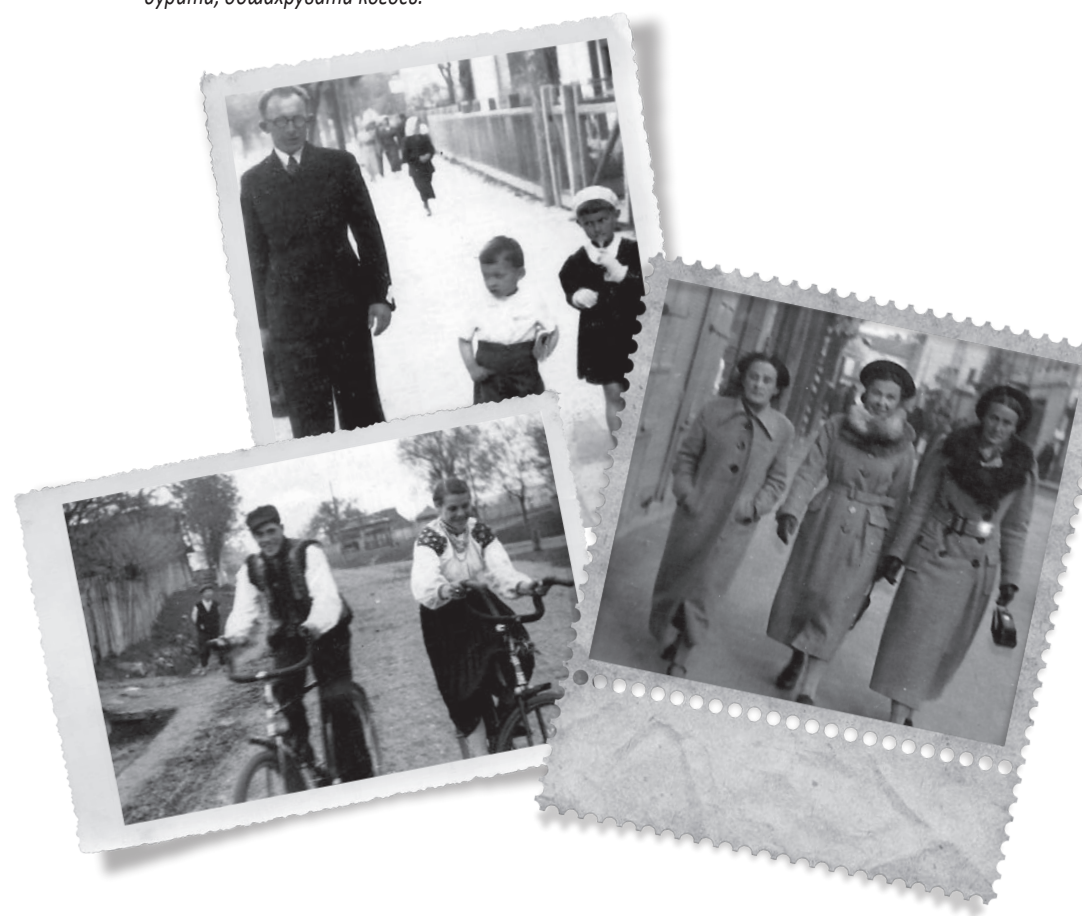
- **Брехнею далеко не заїдеш, а правдою увесь світ обїйдеш.**
Про перевагу правди над брехнею.
- **Брехня стоїт (стоїть) на одній нозі, а правда – на двох.**
У правди більше сили.
- **Бреши, та міру знай.**
Навіть обманювати треба в міру.
- **Видів (бачив) на вербі грушки.**
Розповідати неправдиві речі.
- **Вилами по воді писано.**
Про щось непевне, неправдиве, нездійснене.
- **Вір – не вір, лиш не кажи, що бреше.**
Про невизнання неправди вголос.
- **Казав сліпий: «Побачимо!», а кривий: «Побїжимо!».**

Про неправду, про нездійсненність чогось.

- **Краще гірка правда, ніж солодка брехня.**
Перевага на боці правди, а не брехні.
- **Купив kota в мішку.**
Не знав чи не бачив, що купував, що отримав.
- **Плюй йому в очи (очі), а він каже, що дощ паде.**
Про того, хто обманює, незважаючи ні на що.
- **Плюнеш мені в лице (обличчя), як то неправда.**
Так каже той, хто впевнений у своїх словах; дає гарантію висловленому.

- **Правда завжди вийде наверх, як шило з мішка або олива з води.**
Правду дізнаються все одно.
- **Правдами й неправдами.**
Досягати своєї мети будь-яким способом.
- **Пустити тўмана.**
Створити умови для того, щоб обдурити, обшахрувати когось.

- **То така правда, як мокре горит (горить). То така правда, як вош (воша) кашлає (кашляє).**
Неправда.
- **Шо дихне, то брехне.**
Про того, хто постійно обманює.
- **Шо правда, то не грїх.**
Правда не є грїхом.

ВИГОДА. КОЖНОМУ СВОЄ. КОМФОРТ

- **Аби вовк ситий – і вівці цілі.**
Усі залишаються неушкодженими, без неприємностей і збитків.
- **Був би хомут, а шия знайдеться.**
Хомут – шийна частина кінської упряжі.
- **Вовна – не вовна, аби кешка (кишка) повна. Так-сяк, аби кешка, як кімак (дрюк). Смак – не смак, аби кешка, як кімак.**
Про бажання бути ситим, незважаючи ні на що.
- **Всьо (все) хоче свого: качка – води, а с...ка – бука.**
Жартівливо про те, що кожному потрібно.
- **Дай ср..ці сіна.**
Про комфортні умови.
- **І сліпа курка зерно клює.**
Кожен знає, що має робити.
- **Кожний Іван має свій план.**
Про неповторність планів, намірів, ідей.
- **Кожного чоловіка болять (болять) крижі і попереk, а кожду (кожну) жінку – плечі і груди.**
*Крижі – нижня частина спини, попереk.
Чоловіків та жінок хвилюють різні речі.*
- **Краще власти з коня, аніж з кобили.**
Якщо вже й падати, то з коня.
- **Краще поганій мир, ніж добра війна.**
Перевагу варто надавати мирові.
- **Краще погано їхати, ніж добре йти.**
Зручніше все-таки їхати.

- **Краще псови (псові) муха, ніж патином поза вуха.**
Патик – палиця.
- **Ліпше мала рибка, ніж великий тарган.**
Краще мати щось мале, але корисне.
- **Ліпше раз увидіти, аніж два рази почути.**
Краще бути очевидцем чогось, аніж тільки чути про це кілька разів.
- **Менше вкусиш – більше з'їш (з'їси).**
Треба їсти малими шматками, щоб не вдавитися.
- **На кожен крам є свій купец (купець).**
На будь-який товар є покупець.
- **На колір і смак товариш не всяк.**
Люди відрізняються вподобаннями.
- **Най буде кожному, що треба, а по смерті гоп до неба.**
Протягом життя кожна людина має щось своє, аж до смерті.
- **Не буде з швачки багачки, а з ткача – багача.**
Кожен народжується тим, ким він є.
- **Не всі кури одної натури.**
Усі мають свій характер; всі різні.
- **Нині моє – завтра твоє.**
Про речі, які можуть перейти в інші руки.
- **Рука руку миє.**
Взаємна допомога, вигідна обом сторонам, здебільшого негативна.
- **Фірман знає, що кобилі треба.**
*Фірман – візник.
Кобила – кінь.*
- **Чоловік шукає, де краще, а риба – де глибше.**
Вигода для кожного.
- **Шо кому, а курці просо.**
Кожен хоче свого.
- **Що-с хотів, то маєш.**
Отримати те, чого хотіти.

ВИХОВАННЯ. НАВЧАННЯ. РОЗУМ

- **Без бука не буде наука. Наука не лізе без бука.**

Про того, кого до навчання треба заставляти буком, палицею.

- **Берися за голову.**

Настанова ставати розумнішим, розсудливішим, діяти розумно.

- **Будеш багато знати, скоро посивієш.**

Таким чином намагаються щось приховати від когось.

- **Виховуй дитину, коли лежить (лежить) впоперек лави.**

Про важливість раннього виховання дитини.

- **Вік розуму набирайся (набирайся), а дурним умреш.**

Людина ціле життя вчиться, а помирає не завжди при ясному розумі.

- **Голова мала, а рік великий.**

Про те, що людина має багато про що подбати протягом року.

- **Голова не на то, аби лише капелюх носити.**

Про необхідність здобувати знання. Людина повинна думати.

- **Дай Боже, аби курє (курча) розум мало.**

Так кажуть про малих дітей.

- **До людей – по розум, до мами – по серце.**

Люди навчать жити, а мати – любити.

- **Доки вб'єш, доти в'їдеш.**

Про постійний жорсткий контроль (під час навчання тощо).

- **За науку цілою тата й маму в руку.**

Треба бути вдячним батькам, які самі вчили й дали можливість вчитися.

- **І я колис (колись) під школов (школою) ночував.**

- **Колос повний до землі гнєсі (гнеться), а пустий – догори дрєсі (дреться). Повний колос до землі гнєсі, а порожній – догори дрєсі.**

Розумна людина – тиха і скромна, а нерозумна – пихата й хвалькувата.

- **Краще з мудрим втратити, як з дурнем знайти. Ліпше з мудрим у пеклі, ніж з дурним у раю.**

Перевага на боці мудрої людини, навіть у неприємній ситуації.

- **Мудрі люди не пара дурним.**

Про перевагу розумних.

- **Не в тім'я битий.**

Розумний, тямущий, кмітливий.

- **Не вчи орла літати, а рибу плавати.**

Не можна вчити того, хто знає та добре вміє щось робити.

- **Не вчи тата діти робити.**

Молодший не може вчити старшого за віком.

- **Пізно, Іванку, до школи.**

Запізно вчитися.

- **Прийде голова по розум.**

Упевненість у тому, що людина стане мудрішою.

- **Ти не нинішній.**

Так кажуть тому, хто має все розуміти.

- **– Ти шо, всі розуми поїв?**

– Ти думаєш, що найрозумніший?

- **Якби той розум спереду, що тепер ззаду.**

Бажання мати великий розум.

ВІРА. ЗНЕВІРА. НЕВІДОМІСТЬ

- **Колись і в моє віконце засвітит (засвітить) сонце.**
Сподівання на краще життя.
- **Колись і на нашу браму сонце блисне.**
Віра в кращу долю.
- **Найбільша віра – довіра.**
- **Не вір, як псови.**
Про недовіру.
- **Подавсі (подався) у світ за очі.**
Піти невідомо куди.
- **Поцілив пальцем у небо.**
Дати неправильну відповідь, не вгадати.
- **Псявіра.**
- **Так добре, що хоч з моста та у воду.**
Дуже погано (про життя).
- **Удень з вогнем не знайдеш.**
Важко чи неможливо щось відшукати.
- **Хоч камінь на шию та й у воду.**
Нічого більше не залишається, зневіра в усьому.
- **Чув дзвін, та не знає, де він.**
Не дочувати. Не знати всієї інформації, її джерела.
- **Шукає вчорашної (вчорашньої) днини.**
Невідомо, чого хоче.
- **Шукай вітра (вітру) в поли.**
Не можна знайти когось, марно намагатися дізнатися про чиєсь перебування.
- **Шукай голку в сіні.**
Неможливо знайти.

ГРОМАДА. СПІЛЬНІ СПРАВИ. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ

- **Аби чисто там, де піп, а де дяк – буде й так.**
Про вищий статус священника.
- **Багатого й серп голит (голить), а бідного і бритва не хоче.**
Доля прихильна до багатих, а до бідних жорстока.
- **Без команди військо (військо) гине.**
Без мудрого керівника не вийде нічого.
- **Громада – то великий чоловік.**
Про силу людей, об'єднаних спільними інтересами тощо.
- **Двоє третього (третього) не чекают (чекають). Семеро одного не чекают.**
Кілька людей не чекають одного, який спізнюється чи не встигає.
- **Доки грубий схудне, худий – здохне.**
Одне й те саме для різних людей – різне.
- **З вовками жити – по-вовчому вити.**
Про уподібнення людини до тих, з ким вона спілкується та живе.
- **З громади по нитці – бідному сорочка.**
Люди можуть допомогти бідному.
- **За компанію і жид повісивсі.**
Робити все колективно.
- **Знайсі (знайся) кінь з конем, а віл з волком.**
Для спілкування треба шукати собі рівних.
- **Кому гралі, а кому й медалі.**
*Гралі – вила.
Хтось має працювати, а когось тільки хвалять.*

- **Краще живий хорунжий, ніж мертвий сотник.**

Краще будь-яка жива людина, ніж мертва.

- **Наїджений голодного не розуміє.**

Сита людина не розуміє голодного, бідного.

- **Немає понад мене та й понад попову кобилу.**

Про людей, які мають найвищий статус. Високої думки про себе.

- **Ніхто не знає, лише дід, баба та ціла громада.**

Усі знають.

- **Одна погана вівце (вівця) всю турму поганит (поганить).**

Турма – отара.

Про людину, яка негативно впливає на інших.

- **Паршива вівце всьо стадо спаскудит (спаскудить).**

Про людину, яка псує інших.

- **Пів світу скаче, а пів світу плаче.**

Про щасливих і нещасних, які живуть на цій землі.

- **Постіл чоботові не пара.**

Постоли – взуття, виготовлене з одного товстого, але м'якого шматка коров'ячої чи свинячої шкіри. Про нерівних за соціальним статусом.

- **Разом добре їсти торт, ніж одному – г...но.**

Про переваги громади.

- **Ситий голодному не сват.**

Ситий і багатий не розуміє голодного і бідного, тому ніколи не буде з ним у тісних стосунках.

- **Так глітно, що нема де яблукови впасти.**

Глітно – тісно.

Багатолюдно.

- **У нашому селі одні Василі.**

Усі однакові.

- **Умер багатий – ходім до хати, умер убогий – шкода дороги.**

До бідного на похорон навіть не хочуть іти.

- **Шо вільно панови, то не вільно Іванови.**

Що дозволено багатієві, те не дозволено бідняку.

- **Шо попови можна, то дєкови (дякові) засі (зась).**

Зась (вигук) – уживається при вираженні заперечення чого-небудь, відмови від чогось.

- **Я з тобов (тобою) свині не пас.**

Відповідь на фамільярність.

- **Як бідний плаче, ніхто не бачить, а багач скривиться, то кожен дивиться.**

На біду й сльози бідного не звертають уваги.

- **Як вже попав поміж ворони, то вже каркай так, як они (вони).**

Перебуваючи серед людей, поведься так, як вони.

- **Як громаді, так і бабі.**

Усім так, як і кожному.

ЖАРТИ. СМІХ. САРКАЗМ

- **Без одного Василе обійдесі (обійдеться) вісіле (весілля).**

Весілля все одно відбудеться, навіть якщо хтось один з гостей не прийде.

- **Бог – у дзвін, а дїтько (дідько) – в клепало. Піп – у дзвін, а дідько – в калатало.**

Клепало – молот або молоток для klepanня; шматок заліза, на якому kleпають що-небудь.

Калатало – дерев'яний прилад, яким стукає нічний вартовий або який прив'язують на шию тваринам.

- **Бум, дзїнь, вісіле, зарізали рака: кому хвіст, голова – молодому с...ка.**

Саркастично про весілля.

- **Вс...сі, та й нема нікого дома.**

- **Вс...сі, та його били.**

- **Гопав-гопав коло лави та й нагопав у халяви.**

Халява – верхня трубчаста частина чобота, що прикриває литку.

- **Горяче (гаряче) сирим не буває.**

Так кажуть про страву, яку не встигли приготувати.

- **Гбца-драла, хвіст задрала.**

- **Жартувати – не хорувати.**

Жартувати краще, ніж хворіти.

- **І сміх і гріх.**

Одночасно смішно і сумно; трагікомічно.

- **Ішла баба Піхала та й зустріла Міхала, сіла та й поїхала.**

- **Їж борщ, пий борщ, с...ку зморщ, аби не втік борщ.**

- **Їж, Прокопе, кашу, а дитині лижку (ложку) лиши.**

Залишити хоч що-небудь.

- **Кіна грати.**
Жартувати.
- **Коваль кує-попуркує, ковалиси в с...ці дує, ковалиха на міху у...сі зо сміху.**
- **Куди нитка, туди гла (голка), куди любко, туди я.**
Жартома про бажання завжди бути з іншою людиною (коханю), бути нерозлучним.
- **Лигнув як бузьок жебу (жабу).**
Проковтнув як журавель жабу.
Лигати – їсти, пити зі смаком, з жадобою.
Дуже швидко з'їсти.
- **Можна сміятися зі старого, а не з слабого.**
Не можна сміятися над хворою людиною.
- **На похиле дерево і кози ходє с...ти.**
Про зручність.
- **На сміх курям.**
Про що-небудь безглузде.
- **Навчи с...ку п...ти – вона все буде того хотіти.**
- **Нагадай козі смерть, а вона де не йде, то все п...дь та й п...дь...**
- **Не вспів п...ти, а вже кажут, чим смердит.**
- **Не вспів п...ти, а вже кажут, що в...сі.**
- **Нім ситий схудне, то худий здохне. Поки грубий зголодніє, то худий здохне.**

Поки добре вгодована людина схудне чи стане голодною, худя померти може.

- **Ноги кажут: «Ходім», а с...ка каже: «Сидім».**
Про добрі набутки.
- **Ой, коби я тото мав, що у молодиці, носив би я у пазусі, не коло гузиці.**
Пазуха – простір між грудьми й одежею, яка до них прилягає.
Гузиця – зад.
- **Пані, пані, вам ззаду висит катрані.**
Катрані – ганчір'я.
- **Перша кляса – без обцаса, друга кляса – шмаркачі, третя кляса – то шо треба, а четверта – молодці!**
Про учнів початкової школи.
- **П..ди, Грицю, п..ди, Йване, п..діт, усі християне.**
- **Піднялися наші вгору – по одному на шибеницю.**
Жартівливо про кар'єрне зростання.
- **Пішов, як за море с...ти.**
Дуже довго ходив.
- **Пішов, якби шило лигнув.**
Лигнути – їсти, пити зі смаком, жадобою.
Дуже рівно піти.
- **Побув як коза у цапа.**
Не повелосся, справи не пішли.
- **Рівно, якби пес посцев. Так рівно, якби пес посцев.**

Нерівно.

- **Святий вечір світив би сі, а Великдень не снів би сі.**
- **Сім днів не їж, але весело дивиси.**
Почуття оптимізму.
- **С...ка горіла – маку не їла.**
- **Слава Богу і декувати Богови, бо якби не дай Боже, то най Бог боронит.**
- **Сліпий лисого стриже.**
Нічого з такого доброго не вийде.
- **Служка, служка, виліз з-під лужка (ліжка).**
- **Смієсі (сміється), як дурний до сиру.**
- **Смійсі, Гривку, дам ти (тобі) сливку.**
- **Сміяласі грузь з болота.**
Грузь – болото.
- **Співає басом, як свинє (свиня) часом.**
- **Способом пан у штани в...сі.**
- **Сц...ти, с...ти і дров брати.**
- **Сяке-таке, пере-таке.**
- **Треба слугі наймита.**
- **Тримайсі (тримайся) мене – тюрма тебе не мине.**
- **Трошки доброго та у великім горшку.**
Насправді, доброго хочеться багато.
- **Тягли до меду – вуха урвали, а від меду – хвіст. Як вели**

ведмедя до меду, то вуха урвали, а як від меду, то – хвіст.

- **Файне личко продає гузичку.**
Гузичка – зад.
- **Хапай, Петре, заків (поки) тепле.**
- **Хапальцем-дупальцем.**
Нашвидкуруч.
- **Хлоп – сила: як ударив, то муха сі всцела.**
- **Хрестися, Іване, догори ногами.**
- **Хрестяться, якщо здається.**
- **Хто в...сі – невістка.**
У всьому винна невістка. Перекладати свою вину на іншого.
- **Чи ти чуєш, чи ти спиш, тобі в с...ку лізе миш, та я не сплю, лиш дрімаю – мишу за хвіст тримаю.**
- **Чоловік не гімнек, аби не змнек.**
- **Шкіришсі, як пес до крісу.**
Шкіритися – розсуваючи губи, відкривати, показувати зуби.
Кріс – рушниця.
- **Шкіришся, як кобила до будяка.**
Кобила – самка жеребця; кінь.
Будяк – колюча рослина-бур'ян.
- **Шо ви мене на сміх маєте?**
- **Шо ти зашкірив зуби?**
- **Шо ти ходиш, як псом підбитий?**
Звернення до людини, яка має поганий настрій, виглядає хворобливо.
- **Шо то за кума, шо під кумом не була.**
- **Я в дучку, а воно в ключку.**
Дучка – ямка, вушко, отвір.

Щось є затісним; пропхати у вузький отвір.

- Я від плуга, я від рала і від хлопців хоца-драла.
- Як не г...но, то тріска.

- Якби була не ходила в місто по цибульку, то би-м була не носила під черевом гульку.
- Якби не їв і не с...в, то купив би Станіслав.
- Якби не ох, то давно би здох.

ЖИТТЯ. МОЛОДІСТЬ. СТАРІСТЬ

- Держава дає в одну руку пенсію, а в другу церква – свічку.

Про жалюгідне існування людей похилого віку на пенсії.

- Дід за люлькав (люлькою), а люлька в зубах.

Люлька – приладдя для куріння.

Про погану пам'ять на старості.

- Жиємо (живемо), як горох при дорозі: хто не йде, той скубає.

Про нещасне, некомфортне життя.

- Життя перебігло, як сон.

Про швидкоплинність життя.

- Забула баба, як дівков (дівкою) була. Забула корова, як телєм (телям) була.

Про тих, хто забуває, що теж колись був молодим.

- Кому на вік, тому на лік.

З роками людина повинна витратися на ліки, бо хворіє.

- Молоде – золоте.

Молоді люди найкращі.

- Молоде їде на путі, а старе – на молитвах.

Молодій людині все дається легше.

- Молодого цілють (цілюють), а на старого плюють (плюють).

Про перевагу молоді людини.

- На старого глушит.

Напасть на стару людину.

- На цей світ ми в гості прийшли.

Про тимчасове перебування людини на землі.

- Нагадала баба, як дівков (дівчиною) була.

Про людину, яка поводить себе по-молодецьки.

- Старе шо не дочує, то збреше.

Через проблеми зі слухом стара людина додумує непочуте.

• **Старе як мале.**

Стара людина має такий розум, як мала дитина.

• **Старість не радість.**

Старість не приносить задоволення та радості.

• **Чоловік цілий вік розуму вчитси (вчиться), а дурним умирає.**

Спостереження над тим, що в старості людина може позбутися розуму.

• **Чоловік як муха: нині жиє (живе), а завтра умер.**

Про коротке життя людини.

• **Що кому написано на роду, того й конем не об'їдеш.**

Кожен проходить свій життєвий шлях.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ. РОЗМОВИ. МОВЧАННЯ

• **Багато говорити, а мало слухати.**

Про порожню розмову без діла.

• **Велика хмара – на малий дощ.**

З великого грому – малий дощ.

• **З великої хмари – малий дощ.**

Сказано багато, а діла мало.

• **За що купив, за то й продав.**

Що почув, те й переказує.

• **І хата вуха має.**

Говорити треба тихо, щоб ніхто не почув.

• **Її хлібом не годуй, а дай поговорити.**

Про балакучу жінку, якій нічого не треба, крім розмов.

• **Легше говорити, як робити.**

Робити важче, ніж говорити про роботу.

• **Людим (людям) язик не зав'єжиш (зав'яжеш).**

Людам властиво говорити постійно: чи щось добре, чи зле.

• **Млин меле – мука буде, язик меле – біда буде.**

Від немудрої розмови буває лише шкода.

• **Мовчи глуха – менше гріха.**

Краще мовчати, аби не зашкодити самому собі.

• **Мовчи язичку – будеш їсти кашку.**

Про перевагу мовчання.

• **Мовчит (мовчить), якби води в рот набрав.**

Нічого не говорить.

• **Нагородив штири (чотири) купи арештантів. Наговорив штири корці печеної вовни.**

Корець – центнер.

*Висловлюватися неточно, говори-
ти нісенітниця.*

- **Народ скаже, як зав'яже.**
Про народну мудрість.
- **Не бери кішке (тяжке) в руки, а дурне до голови. Не бери дурно-го в голову, а кіжкого (тяжкого) в руки.**
Порада важко не працювати, а про немудре не думати.
- **Не беріть (беріть) мене на пачки.**
Не насмішуйтеся з мене.
- **Не будь добрим, бо ті злижуть (злизуть).**
*Про те, що добру людину або вико-
ристовують, або прогинають.*
- **Не викабелюйся, як муха на окропі.**
*Застереження не хизуватися,
не вигинатися.*
- **Не відкладай любов на старість, а випивку на завтра.**
Усе треба робити вчасно.
- **Не віноси (виноси) сміття (сміт-
тя) з хати.**
*Не розповідай нікому про справи
своїєї родини.*
- **Не вір мужчині, бо він цукерка в трутині (в отруті).**
Не довіряй чоловікові.
- **Не вічно горщиком води носити.**
Усе тимчасове, змінне.
- **Не в'яжи (в'яжи) зо мнов гудзи.**

Не накладай собі зі мною розуму.

- **Не гни мені мармуліки.**
Не говори дурниць.
- **Не дай та й не лай.**
*Не давай нічого, щоб потім не гово-
рити, не сварити, не нагадувати.*
- **Не дивісі (дивися) на вроду, а лиш на пригоду.**
*Не звертай уваги на красу, а тільки
на справу.*
- **Не довірсі (довірся) нікому, ніхто ті (тебе) не зрадит (зрадить).**
Не варто довіряти людям.
- **Не запряг – не нукай.**
*Поки не досягнув чогось, не говори
про це.*
- **Не збивай мене з пантелику.**
Не заплутуй.
- **Не знаєш броду – не лізь у воду.**
*Якщо чогось не знаєш, краще пе-
ревір.*
- **Не кажи «Бігме!», бо тебе втрое зігне.**
Не божися.
- **Не кажи «Гоп!», поки не перескочив.**
- **Не кажи «Гоп!», поки не перескочив, а як перескочив, то ще не знаєш, у що вскочив.**
Не поспішай з висновками.
- **Не клади шепку (шапку) на стіл, бо кертина (кріт) город поріє.**
Забобон.
- **Не клени, бо діти маєш.**

*Прокльони не минають ні для того,
хто це робить, ні для його дітей.*

- **Не копай комусь ями, бо сам впадеш.**
Зло повертається.
- **Не кпи собі з мене.**
*Кпити – кепкувати, глузувати,
сміятися з кого-, чого-небудь, на-
сміхатися.*
Не насміхайся з мене.
- **Не лізь перед батька в пекло.**
Не поспішай.
- **Не май товариша – не будеш мати й ворога.**
Інколи друг стає недругом.
- **Не мели, як пустий млин.**
Не говори дурниць.
- **Не начинійся.**
Не наїдайся.
- **Не обертай грубшим у зуби.**
Не роби те, чого не потрібно.
- **Не падай духом, а падай б'ухом.**
Не зневірюйся.
- **Не пий стоячи, аби курка яйці не губила.**
Забобон.
- **Не помастиш – не поїдеш.**
Без хабара не владнаєш справи.
- **Не проси смерті і снігу.**
*Про очевидні речі, які все одно ста-
ються.*
- **Не проси у Бога дощу, а проси врожаю.**
Про Божу допомогу в господарстві.

- **Не пхай носа до чужого папіро-
са. Не пхай носа до чужого проса.**

Папіроса – цигарка.

Не втручайся в чужі справи.

- **Не роби з писка холіву (халяву).**
*Халява – верхня частина чобіт.
Багато не говори.*
- **Не роби з тата вар'ята.**
*Вар'ят – несамовитий, божевіль-
ний, дурень.
Не насміхайся з батька.*
- **Не роби зо мнов (зі мною) гіци.**
Про недоречні жарти.
- **Не роби собі слави з чужої забави.**
Не привласнюй чужі заслуги.
- **Не сідай на кут, бо сім рік не оженишся.**
Забобон.
- **Не скачи, як той шкварок на пательні.**
*Пательня – сковорода.
Поводься спокійніше.*
- **Не слухаєш мене, то слухай псе-
чої (собачої) шкіри.**
*Так каже ображена людина, до слів
якої не прислуховуються.*
- **Не стій над душею.**
Не заважай.
- **Не стій, сідай, у ногах правди нема.**
*Так висловлюють комусь прохання
сідати.*
- **Не тули горбатого до стіни.**
Про того, кому нічого не допоможе.

- **Не чіпай – не буде смердіти.**
Не чіпай г...но – не буде смердіти.

Не зачіпай поганої людини.

- **Не шукай біди – вона тебе сама знайде.**

Біду кликати й шукати не варто.

- **Не шукай на г...і сметани.**

Не вигадуй.

- **Не шукай на свою с...ку приключки.**

Не шукай пригод.

- **Не шукай собі гудза.**

Гудз – гуля, вузол на мотузку, шнурку.

Не шукай собі біди.

- **Не шукай собі ключки.**

Не шукай собі пригоди.

- **Не шукай собі немочі.**

Не шукай неприємностей, хвороби.

- **Ні пари з уст.**

Про того, хто мовчить.

- **Ніколи нікого не шкодуй, бо він тебе не пошкодує.**

Шкодувати – жаліти, відчувати жалість, співчуття.

- **Обкеринила, як курка дошку.**

Кирити – розкидати сміття, робити безлад, бруднити.

Вчинити безлад.

- **Ой небого, не пробуй!**

Застереження чогось не робити.

- **Пересипати з пустого в порожне.**

Повторюватися, вести непотрібні або малозмістовні розмови;

займатися непотрібною, марною справою, багато говорячи.

- **Питаєсі (питається), як слабого здоров'ї (здоров'я).**

Питати щось немудре.

- **Піп два рази казані не каже.**

Двічі не повторюють.

- **Пішла чутка, як брехня по селі.**

Про поширення неправдивої інформації.

- **Сказав, як врубав.**

Сказати впевнено, несподівано.

- **Сказав, як у бочку п...нув.**

- **– Тебе що, діти обсіли?**

– Ти що, дуже зайнята людина?

- **Ти йому про образи – він тобі про гарбузи. Я йому про образи – він мені про гарбузи.**

Непорозуміння у спілкуванні.

- **Ти мусиш свій крейцар упхати.**

Крейцар – монета Австро-Угорщини, Німеччини.

Додати щось своє до розмови.

- **Ти собі поговори, а я собі послухаю.**

Наполягати на своєму.

- **Узявся за гуж – не кажи, що не дуж.**

Якщо взявся до справи, то не кажи, що не можеш її зробити.

- **Хвали мене, писку, бо ті роздеру.**

Писок – рот.

- **Хвалять, мамо, люди нас: ви мене, а я вас.**

Жартівливо.

- **Чеши дідька зрідка.**

Краще не зачіпати злого.

- **Чия би корова ричала, а твоя б мовчала.**

Звернення до співрозмовника з тим, щоб той мовчав.

- **– Чо стоїш, як слуп, не витаєшсі?**

– Чому не вітаєшся?

- **Язык без кісток і не розсипаєсі (розсипається).**

Про людину, яка багато говорить.

- **Язык заціпеніло.**

Перестати говорити.

- **Язык мій – ворог мій.**

Хтось може наговорити того, що самому зашкодить.

- **Яке «Добрий день!», таке й «Бувайте здорові!».**

Про взаємність у спілкуванні.

ЗВІРІ. ПТАХИ. СТОСУНОК ДО ЛЮДЕЙ

- **Боже, Боже, кітка здохла – кіт не може.**

Жартівливо.

- **Ведмедю, не їж вола, бо будеш тягнути дрова.**

Про навмисну шкоду самому собі.

- **Відколи світ-світом, свиня не була війтом, а війт свинею був.**

Війт (застаріле) – сільський староста.

Навіть людина з найвищою посадою може себе погано поводити.

- **Відозвутсі (відізвуться) вовкови коров'ячі сльози.**

Зло повертається тому, хто його робить.

- **Вовка ноги годують (годують).**

Про чийсь перевагу.

- **Вола голова не боліла, коли корова теле (теля) родила.**

Мають на увазі чоловіка, якому легше в житті, у порівнянні з жінкою.

- **Ворон воронови очі не видзюбає (видзьобає).**

Свій свого не зачепить.

- **Ворона мала, а рот великий.**

Про надмірну корисливість.

- **Дай Боже мусі конє (коня) з'їсти.**

Про хвалькувату людину, яка не вміє чи не може щось робити.

- **Дай псам знати, шо кобила здохла.**

Так говорять про тих, хто ласий до наживи.

- **З вола три шкіри дерут (деруть).**

Про знущання над кимось.

- **Зарікаласі свинє г...но не їсти.**

Про обіцянку.

- **І вовк ситий і вівці цілі.**

Так говорять у ситуації, коли йдеться про вигоду для всіх.

- **І задрипана ворона своїм дітям охорона.**

Навіть нещасна людина намагається захищати своїх дітей.

- **Кілько б гуска не кричала, а пух дати мусит (мусить).**

Усе повинно виконувати своє призначення, незважаючи ні на що.

- **Кілько (скільки) вовка не годуй, а він усе в ліс дивиться.**

Людину нічого не змінить.

- **Кінь з чотирма ногами, і той сі шпортигає.**

Про неприємні ситуації, які неодмінно трапляються з кожним.

- **Кожний баран за свої роги.**

Кожний переймається собою, дбає про своє.

- **Коза має пасти там, де припнута.**

Кожен має мати своє місце.

- **Користи як з козла молока.**

Жодної користі.

- **Котра корова багато риче, то та мало молока дає.**

Від того, хто галасливий, мало користі.

- **Котрий кінь тягне, того й б'ють (б'ють).**

Хто робить, того ще й сварять.

- **Ласе теле дві матки сце (смокче), а бистре ні одної.**

Покірний та спокійний має більше вигоди.

- **Мав пес хату.**

Нічого не мати.

- **Ми тут, а пси дома горшки друт.**

Господарів немає, а вдома щось коїться.

- **Мухи коня ззіли (з'їли), а вовк помагав.**

Усі на одного.

- **Паршиве поросля і в Петрівку мерзне.**

Петрівка – 12 липня, найспекотніша пора.

- **Пасує, як кобилі фіст (хвіст).**

Не личить.

- **Півень думав та в борщ попав.**

Дуже довго думав.

- **Пішла корова, то най іде й тиле (теля).**

Одне за одним.

- **Промовка про вовка, а вовк у хату суне.**

Тільки згадаєш про людину, а вона приходить чи зустрічається.

- **Пусти свиню під стіл, а вона на стіл лізе.**

Про нахабність, зухвалість та безцеремонність.

- **Раз козі смерть.**

Смерть приходить тільки один раз.

- **Розкігли, як пси флеку.**

Порозтягали, як собаки потрохи.

- **Рубай ланц: коза сі душит.**

Ланц – ланцюг.

- **Свинє все болото знайде.**

*Свиня любить полежати в болоті.
Так і людина знаходить своє «болото».*

- **Старий кінь борозни не псує.**

Про досвідчену людину.

- **Та корова, шо мукає, та не б'є.**

Корова, а не бик.

- **Ходит (ходить), як корова по тилети (теляткові).**

Йде, широко розставивши ноги.

- **Ходит, як тилє за коровов.**

Усюди слідувати за кимось.

- **Хто з псами лігає (лягає), той з бליхами (блохами) встає.**

Щось погане передається.

- **Ще лоше (лоша) у гузици, а до-вбні уже на клинку.**

Довбня – великий молот або палиця з потовщенням на кінці.

- **Ще ні один вовк снігу не ззів (з'їв).**

Так кажуть у тих випадках, коли затримується зима.

- **Ще прийде коза́ до воза́.**

Схаменеться хтось, покориться.

- **Як падати, то з конє, а не з кобили.**

- **Якби кізка не скакала, то би й ніжку не вломала (вломила).**

- **Якби коза не схотіла, цап би не скочив.**

Без бажання одного інший нічого б не робив.

ЗЛОЧИН. НАДМІРНІСТЬ. ПИЯЦТВО

- **Аби краще жидівська школа за-валиласі, аніж горівка розлиласі.**

Про надання переваги алкогольним напоям.

- **Боком вілізе (вилізе).**

Про шкоду від чого-небудь.

- **З одним задом на три стільці.**

- **З однов дупов на три празники.**

Празник – святкування.

Про корисливу людину, яка хоче бути всюди.

- **Зайва доброта – то є глупота.**

- **Надмірна доброта – то є глупота.**

Про надмірність доброти.

- **На злодію шєпка (шапка) горит.**

- **На злодієви шєпка горит.**

Людина, яка вчинила будь-який не-порядний вчинок, неодмінно себе чимось видасть.

- **Набраласі, як сука блих.**

Дуже багато всього.

- **Очі би їли, та душе (душа) не пускає.**

Надмірність спожитої їжі.

- **П'єний тверезому не кумпанія (компанія).**

Тверезому краще не мати діла з п'яним.

- **П'єний як чіп.**

Чіп – корок у пивній діжці.

Зовсім п'яний.

- **П'єному море по коліна.**

П'яному все одно, він нічого не бо-їться.

- **Там, де п'єсі (п'ється), там і ллєсі (ллється).**

Наливають там, де п'ють.

- **Тегне (тягне), як злодія вкрасти.**

Мати бажання, потяг до чого-небудь недоброго.

- **Череву тріщить, а душа їсти просить.**

З'їсти забагато і хотіти ще.

ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД ЛЮДИНИ. БУДОВА ТІЛА. ОДЯГ

- **Байка, байка – коцабайка.**

Байка – м'яка бавовняна, рідше вовняна тканина з ворсом.

Кацабайка – коротке верхнє вбрання із сірого домашнього сукна, без рукавків.

- **Вбери пень, то буде подобень.**

Навіть пень може гарно виглядати.

- **Видко пана по халявах.**

Халява – верхня трубчаста частина чобота.

Уживають тоді, коли глузують з хвалькуватої людини, про того, хто хоче виділитися з-поміж інших.

- **Високий як тичка.**

Тичка – довга палиця.

Дуже високий.

- **Вуса як у джуса.**

За давніми переказами, джус – це чорт, нечистий, домовий.

- **Довгий як шлия (шляя). Довгий як драбина.**

Шляя – частина упряжі – широка смуга, сплетена з мотузків або вирізана з ременю і прив'язана до посторонків, у яку запрягають коней. Дуже довгий.

- **З лице (лиця) води не пити.**

Зовнішня краса не найважливіше, що є в людини.

- **Лисий як бубен.**

Людина без жодної волосини.

- **На голові ніби дурні молотили. На голові як у дурного на хаті.**

Про невдалу зачіску.

- **Пушка духу.**

Пушка – дрібка, зовсім трохи.

Про худу й малу людину.

• **Сліпий як овад.**

Овід – двокрила комаха.

Зовсім нічого не бачить.

• **Така худа, як другі коноплі**
(с. Нижній Вербіж Коломийського району).

Однорічні трав'янисті рослини, зі стебел яких виготовляють прядиво, а з насіння видобувають олію.

Дуже худа жінка.

• – **Ти чо такий худий? Шо? Глу**
(голку) ззів (з'їв)?

Жартівливе питання.

• **Тонкий як шляя (шляя). Худий як драбина. Худий як тріска.**

Шляя – частина упряжі.

Тріска – тонкий шматок сухого дерева.

Худий.

• **Як з хреста знятий.**

Блідий, нездоровий.

МАРНОТА. МІЗЕРНІСТЬ. НЕПОТРІБНІСТЬ

• **Біг пес через овес, та ні псові, ні вівсові.**

Про марність праці, зробленої будь-як. Робити щось поспіхом.

• **Було та й загуло. Шо було, то загуло.**

Про те, що пропало навіки.

• **Всьо (все) пішло на пси.**

Про те, що зіпсувалося або пропало.

• **Де тонко, там і рвесі (рветься).**

Щось несправне, пошкоджене чи дешеве все одно псується. Так кажуть і про почуття та стосунки між людьми.

• **Дешеву кубасу (ковбасу) навіть пси не хотє (хотять) їсти.**

Про дешевий (неякісний) товар, який нікому не потрібний.

• **Дим та й нитка.**

Нічого не залишилося, нема що шукати.

• **Є що дати, та нема у що загорнути.**

Усе чогось не вистачає.

• **З чим баба на торг, з тим з торгу.**

Торг – базар.

Залишитися з тим, що було; ніякого прибутку.

• **Задурно-запусто.**

Ні за що, просто так.

• **Заробив на сіль до оселедцю.**

Дуже малий заробіток.

• **Згинув, як марцевий сніг. Згинув, як руда миш.**

Марець – березень.

Про те, що пропало безслідно.

• **Зійшов ні в честь ні в славу.**

Змарнувався, перевівся ні на що.

- **Має кілька полі, що постолом міряє. Має кілька городу, що мож запасков накрити.**

Постоли – м'яке селянське взуття з цілого шматка шкіри без пришитої підшови, яке звичайно носили з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками (волоками).

Запaska – жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру (переважно вовняної), що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки. Мати чогось дуже мало.

- **Пішло за водов (водою).**

Пропало.

- **Пожививсі як пес макогоном.**

Нічого не отримати.

- **Поміняв шило на мило.**

Замість того, що було, одержувати майже таке саме, не краще або ще гірше; прогадувати, програвати.

- **Потрібен як п'єте (п'яте) колесо до воза. Треба як псови п'єта (п'ята) нога. Треба як діри в мості.**

Непотрібен.

- **Прийшло махом – піде прахом.**

Те, що легко і швидко прийшло, зникне без сліду.

- **Пропав капшук і штири (чотири) грейцари (крейцери).**

Капшук – шлунок тварини, з якого виготовляли гаманці.

Крейцер (крейцар) – дрібна розмінна монета в колишній Австро-Угорщині, Німеччині.

Про те, що пропало, зникло.

- **Пропав ні за цапову душу. Пропав ні за копійку.**

Ні за що.

- **Пропав як катран з плота. Пропав як кінь на ярмарку.**

Зникнути безслідно.

- **Пропала корова, най йде й теле (телятко).**

Змарнувалося одне, хай і інше марнується.

- **Так того треба, як зуба в с...ці.**

Непотрібно.

- **Шо з воза впало, то пропало.**

Про втрату того, що впало.

- **Щодня давай, а в суботу ні – пропав цілий тиждень.**

НАМОВЛЯННЯ. ПРОКЛЯТТЯ. СВАРКА

- **А Бог би тебе скарвав!**

Про Божу кару.

- **Аби мої коні шляк трафив!**

(з нім. Schlag – удар; трафити – трапити: попасти, влучити, потрапити).

Так вигукують спересердя на неслухняну тварину.

- **Аби тебе не минули ні запір ні с...ка.**

- **Аби ти так з носом був!**

- **Аби ті шляк трафив!**

- **Аби тобі дороги не стало!**

- **Аби тобі у роті пірі (пір'я)**

поросло.

- **Аби той врік в с...ку втік.**

Тільки б не наврочити.

- **Аби-с так дихав, як то правда!**

Мовець переконаний, що йому кажуть неправду.

- **Агій на тебе!**

А щоб тобі!.. Старі люди вповідали, що Гій – це ім'я злого турецького божка.

- **В чистій воді не вмиешсі!**

Я тобі ще покажу!

- **Вздни мні!**

Поцілуй мене в одне місце.

- **Вкусися за язик.**

Так говорять людині, яка обманює, накликає біду словами.

- **Дош би ті намочив.**

- **Іди втописі.**

- **Іди повішсі.**

- **Йди на три п...ди. Йди до дідька.**

- **Йди, аби-с не вернувсі.**

- **Качка би ті копнула.**

- **Крев (кров) твою в патинки.**

Патинки – туфлі без каблуків у деяких східних народів.

- Лизав би ті пес губи.
- Масти собі голову. Масти собі плечі.
- Роби, як знаєш!
- Смерека би ті втела (*втнула*).
- Тюрма за тобов (*тобою*) плаче.
- Шляхи би тебе трафили!

- – Шо? Тебе дзелена (*зелена*) муха вкусила? Шоб тебе зелена муха вкусила.
- – Шо? Тебе овад вкусив?
- Я тобі не клену, але аби з тебе люди не сміялися.
- Як тобі не рих, то повісці на стрих.

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ. НІ ТЄ... НІ ТЄ... АБО... АБО...

- Або грай, або гроші віддай.

Якщо немає послуги, то гроші треба повернути.

- Або жовнір, або мундур (*мундир*) до магазину.

Жовнір – вояк.

Мундир – військовий одяг.

Або берешся за справу, або ні.

- Або пан, або пропав.

Характеристика сміливої, активної людини, яка любить ризикувати, незважаючи на можливу поразку.

- Або робота, або шпиталь.

Шпиталь – лікарня.

Або працювати, або лікуватися.

- Ані дзелень, ані кукуріку.

Так мовиться про тишину навколо, коли всі сплять.

- Буде, буде: або обшивка, або дуди.

Обшивка – комір.

Дуди – манжети.

Щось одне-таки буде.

- Мус має два кінці.

Або одне, або інше.

- Надвоє баба ворожила: або вмру, або буду жила.

Невідомо, що саме здійсниться.

- Недогода нашій бабі: ні на печі ні на лаві.

Усюди погано.

- Нема доброго, то не треба й пустоого.

Якщо немає доброго, то непотрібно нічого.

- Ні бе ні ме ні кукуріку.

Нічого не розуміти, не тямити.

- Ні беріт мене ні лишіт мене.

Нічого не годиться; вияв байдужості.

- **Ні Богови свічка ні чортови кочерга.**
Нічим не примітна, посередня людина.
- **Ні в голові ні в с...ці.**
Не мати розуму ніде; про нерозумну людину.
- **Ні в кут ні в двері.**
Опинитися в безвихідному становищі.
- **Ні в пліт ні у ворота. Ні в пліт ні в діру.**
Ні до чого не підходить; недоречно, не до ладу.
- **Ні в сих ні в тих.**
Ніде.
- **Ні в честь ні в славу.**
Даремно.
- **Ні взад ні вперед.**
Про неможливість рухатися.
- **Ні гульня ні робота.**
Немає як відпочинку, так і роботи.
- **Ні до села ні до міста.**
Ні до чого.
- **Ні добре ні зле.**
Ніяк.
- **Ні з губи мови ні з носа вітру.**
Ніякої користі.
- **Ні кує ні меле.**
Нічого не робити.
- **Ні риба ні мнесо (м'ясо).**
Про людину без характеру.
- **Ні сіло ні впало.**

- Несподівано, неочікувано.*
- **Ні сіло ні впало – давай, бабо, сало.**
Задарма щось давати.
 - **Ні слуху ні духу.**
Нічого не відомо про когось чи про щось.
 - **Ні сном ні духом не знаю.**
Нічого не знати.
 - **Ні собі ні людем.**
Нікому.
 - **Ні тепло ні холодно.**
Ніяк.
 - **Ні туди ні сюди.**
Нікуди.
 - **Один – в ліс, другий – по дрова.**
У різні сторони.
 - **Один – у луг, а другий – у плуг.**
Хтось відпочиває, а хтось працює.
 - **«Так» – добре, «не» (ні) – друге добре.**
І те, і те добре.
 - **То мні болит, то мні скіпає.**
Скіпати – відколювати скіпки, дробити.
 - **Щось з того буде: або сани, або гуди.**
Щось-таки буде.
 - **Як не, то цілюй конє.**
Ні то ні.
 - **Як так, то так, як не, то не.**
Або так, або ні.

НІКЧЕМНІСТЬ. НЕОСВІЧЕНІСТЬ. ДУРНІСТЬ

- **Борода до пояса, а розуму ні волоса.**
Про дорослого чоловіка, але нерозумного.
- **Високий як тополі, а дурний як фасолі.**
*Фасоля – квасоля.
Хоч і має зріст, але не має розуму.*
- **Вітер у голові свіще.**
Про відсутність розуму.
- **Гріш тобі ціна.**
Про людину, яка нічого не вартує.
- **Дисетого (десятого) не розумію. Третого (третього) не розумію.**
Нічого не розуміти.
- **Дірава (дірява) пам'ять.**
Мало що пам'ятати.
- **Довге волосі – короткий розум.**
Про нерозумну людину, зазвичай жінку.
- **Дуб-дубом.**
Телепень.
- **Дурень необтесаний.**
Надто нерозумний.
- **Дурна матка – дурні й дзятка (з польської – діти).**
У нерозумної матері й діти такі ж.
- **Дурний, аж сі крутит. Дурний, аж сі світит.**
Дуже нерозумний.
- **Дурний гадков (гадкою) багатіє.**
*Гадка – думка.
Немудрий чоловік тішиться думкою.*
- **Дурний-дурний, а шварки любить.**
Хоч і без розуму, а смачно поїсти любить.
- **Дурний піп гірше безбожника.**

Нерозумний священник гірший за грішника.

- **Дурний тебе піп хрестив.**
Так кажуть людині, яку вважають немудрою.
- **Дурний як махорка. Дурний як чобіт.**
Махорка – курильний тютюн нижчого сорту.
Нерозумний, некмітливий, розумово обмежений.
- **Дурні добре що є, але слава Богу, що разом не ходє (ходять).**
- **Дурному й курє (курчатко) вступє дорогу.**
Немудрому все щось заважає.
- **Дурному не скучно й самому.**
Дурний чоловік знаходить собі забаву чи заняття.
- **Заклели в цапа.**
Пошили в дурні.
- **Запрєг (запряг) конє (коня) позаду воза.**
Усе зробив не так, як має бути.
- **Застав дурного молитисі (молитися), то він чоло розіб'є.**
Немудра людина зробить все не так, як слід.
- **Змішев (змішав) горох з капустав (капустою).**
Сплутав усе.
- **Миші в голові бігають (бігають).**
Про нерозумну людину.
- **Мудра голова, але дурному трафиласі (дісталася).**

Жартівливо про нерозумну людину.

- **Не вміє ні читати, ні писати, а його мають (мають) цісарем обрати.**
Про неосвічену людину, яку обирають на посаду.
- **Не вмію ні читати, ні писати, а мене хотє (хотять) жидівським королем обрати.**
Про людину, яка нічого не вміє, але яку хочуть призначити на якусь посаду.
- **Не всі дома.**
Про нерозумну людину.
- **Нема розуму гімно посолити.**
Дуже нерозумно.
- **Ні в зуб ногою.**
Нічого не знати.
- **Носивсі (носився), як дурний з писанов торбов. Носишсі, як баба з ступою.**
Приділяти велику або більшу, ніж треба, увагу тому, хто (що) її не заслуговує.
- **Розумієсі (розуміється) як баран на звіздах (зорях).**
Нічого не розуміти.
- **Такий дурний, як чіп (кілок). Такий дурний, як пень.**
Зовсім нерозумний.
- **Ти знаєш два птахи – миш та й жебу.**
Нічого не розуміти.
- **Ти такий мудрий, як горнец (горщик) дрантивий.**

Дрантивий – драний, поганий. Немудрий.

- **Туман вісімнайцітий (вісімнадцятий).**
Тупий чоловік.
- **Тупий як валінок (валянок).**
Нерозумний.
- **Учив Марцін Марціна, а сам глухий як швіня.**
Швіня – свиня.
Про немудру людину, яка намагається когось вчити.
- **Через дурну голову то й ногам нема спокою. Як дурна голова, то ногам нема спокою.**
Непродумані накази, розпорядження, думки, ідеї не вирішують проблеми, але лише створюють додаткові труднощі, турботи.

• **Чим мудрий встидаєсі (встидається), тим дурний гоноруєсі (гонорується).**

Гоноруватися – гордовито триматися; пишатися.

• **Чия рука не до п'юрка (пера), того дупа не до б'юрка (бюрка).**

Бюрко – письмовий стіл з висувною кришкою і шухлядами для паперів.

• **Чо сі надсадив? Бо з дурнем говорив.**

Надсадитися – надірватися.

• **Як нема розуму, то не купиш.**

• **Як ни (не) дав Бог розуму, то й за гроші не купиш.**

• **Як нима (нема) розуму, то й коваль ни (не) накує.**

• **Як хочеш бути дурним, то слухай дурнішого від себе.**

Вислів Ярослава Полатайчука.

ОСОБИСТІ ЯКОСТІ ЛЮДИНИ. ПОВЕДІНКА. ХАРАКТЕР

- **Без мила в с...ку лізе.**
Про надокучливу людину, яка втручається в чужі справи.
- **Бігає як Марко по пеклі.**
Метушитися, рухатися без мети.
- **Богові душу не винен.**
Так кажуть про праведну людину.
- **Боїться як коза сіна.**
Зовсім не боятися.
- **Боїться як чорт ладану.**
Сильно боятися.
- **Буду сива як вівце (вівця), та не піду за вдівце (вдівця).**
Вдівець – чоловік, який поховав дружину.
Про жінку з сильними переконаннями.
- **В тихому болоті дїтьке (дїдьки) сі воді (водяться).**
Дїдько – біс, чорт, злий дух.
- **Спокійна на вигляд людина може бунтувати чи мати погану поведінку.**
- **В чужім оці пилінку вздрів, а у своєму колоду не запримітив.**
Про людину, яка бачить тільки чужі проблеми чи справи.
- **Вбравсі (вбрався) в піре (пір'я).**
Ставати гоноровим, гордим.
- **Видит (видить) під лісом, а не видит під носом.**
На чуже заглядати, а свого не бачити.
- **Відививсі (видивився) як баран на нові ворота.**
Про здивовану людину, у якої збільшилися зіниці від подиву.
- **Віскочив (вискочив) як голий з конопель.**
Несподівано з'явитися.

- **В'їдлиий як пізня муха.**
Про людину, яка постійно набридає.
- **Встав не з тої ноги.**
Про того, кому не щастить упродовж дня.
- **Втішивсі як дїдько цвечкови.**
Цвечок – цвяк.
Радіти з дрібниці.
- **Вхопив як шилом борщу.**
Мало погоститися.
- **Вчепився як вош кожуха. Вчепився як реп'єх (реп'ях) псечого (псячого) хвоста.**
Так говорять про настирливу людину, яка надокучає.
- **Г...о псіє. Г...о псече.**
Так казали про погану людину (записано від Козак Явдохи з с. Сопів Коломийського району).
- **Говори до гори, а гора горов.**
Про незмінність характеру.
- **Горбатого лише могила справит.**
Про людину, яка не хоче змінюватися на краще.
- **Дав ногам знати.**
Втекти.
- **Дивицці (дивиться) як миш з муки.**
Дивитися підозріло, винувато.
- **До їди за вуха, від їди за хвіст.**
До їди не докликатися, від їди не забрати.
- **Є що згадати, та не мож дітям розказати.**
Про пригоди молодих років.
- **З пальця не висцав (висмоктав).**
Про інформацію, яку не придумав.
- **За тобов золоті верби ростут.**
Про того, хто постійно шкодить; у кого нічого доброго не виходить.
- **Забag (заманулося) леду (льоду) печеного. Забag у Петрівку замерзлого.**
Йдеться про надто вибагливу людину.
- **Завіриласі як миш на вошу.**
Дивитися недобррозичливо.
- **Зазирає як ворон у порожню кістку.**
Дуже пильно дивитися, з цікавістю.
- **Заправив як за рідну маму.**
Дуже дорого продавати.
- **Захотів з бика молока.**
Про надмірну вибагливість.
- **Змерзлому й у Петрівку зимно.**
Хто мерзне, тому і посеред літа холодно.
- **Знайшов сокеру (сокиру) під лавов (лавою).**
Відкривати для себе те, що іншим давно відомо.
- **Зріє і посивів, а ще в криміналі не сидів.**
Кримінал – в'язниця.
Про порядну людину, яка гідно прожила життя.

- **Индик думає та й у борщ трафив. Индик думає – фіртка вбила. Кугут думає та й у борщ попав.**

Кугут – півень.

Про повільну людину, з якою щось може статися через це.

- **І сам не гам і другому не дам.**
Ні собі ні іншим.
- **І швець і жнець і на дуді грець.**
Дуда – народний духовий музичний інструмент.
Про людину, яка багато всього вміє робити.
- **Й снігу зимов не віпросиш.**
Про дуже скупу людину.
- **Йде, ніби корону несе.**
Про горду людину, яка вважає себе вищою за інших.
- **Йому палець в рот не клади – відкусит.**
Про балакучу і злу людину.
- **Йому хоч кіл на голові теши.**
Про вперту людину, яка нікого не слухає.
- **Кожен хлоп має свій цвечок в голові.**
Цвечок – цвях.
У кожного свої примхи.
- **Крутит як циган батогом.**
Дуже сильно або вправно кимось керувати.
- **Ку-ку на муню.**
Божевільний.
- **Куріча натура – гребе всьо під себе.**

Про того, кому всього мало.

- **Легкий на перехід. Тяжкий на перехід.**
- **Лице сі лупає.**
Соромно.
- **Лізе як сліпий до тіста.**
Надокучати.
- **Має биги.**
Дивакуватий чоловік.
- **Має кулю в голові.**
Дивак.
- **Має такий встид, як та кобила, що віз перевернула.**
Встид – сором.
Не мати сорому, не встидатися.
- **Масти Федя медом, а він смердит дегтем (дъогтем). Масти Федя медом, а Федь таки Федем.**
Про вперту людину, яка не змінюється ні за яких обставин.
- **Міхом прибитий.**
Вражений чимось, приголомшений, нерозумний.
- **Мокрий дощу не боїцці (не боїться).**
Про досвідчену людину.
- **На него де седеш, там і злізеш.**
Неможливо чогось добитися від когось.
- **Надуласі як вош на морозі.**
Ставати незадоволеним, наспленим.
- **Не взяв (не взяв) чорного за нігтем.**
Чесний.

- **Пів світу замало, а цілого забагато.**

Про скупих.

- **Попав як муха в окріп. Як муха в окропі.**
Потрапити в скрутне становище.
- **Скрививсі як середа на п'ятницю (п'ятницю).**
Перекосити обличчя від болю, чогось несмачного чи від неприємних новин.
- **Скупий два рази платит (платить).**
Скупа людина купує дешевий товар, який псується, тому доводиться ще раз купувати.
- **Став як укопаний.**
Нерухомо.
- **Так дав, якби вкрав.**
Пошкодувати.
- **Такий мнікий (м'який), що з него (нього) мож мотузки в'єзати.**
Про людину, на яку можна легко впливати.
- **Такий потний (міцний), як нитка з клочі.**
Дуже сильний, дужий, могутній.
- **То такий файний хлопец (хлопець), шо вартий миски горіхів.**
Файний – гарний, добрий.
- **Тримаєсі (тримається) як сліпий плота.**
Дуже міцно триматися за когось чи щось.
- **У вічі як лис, а поза очі як біс.**

Про лицемірну, нещирну, лукаву людину.

- **У него (нього) рідке тіло.**
М'який чоловік.
- **У него сім п'ятниць на тиждень.**
Про непевну людину, яка часто змінює свої наміри.
- **Так пристав'єєсі (представляється), ніби штири (чотири) рукави носить.**
Про гонорову людину, яка надто високої думки про себе.
- **Ходит як вівце, а дрюгає (буцає) як баран.**
Благенський, але з настирним характером.
- **Чоловік без злости, шо риба без кости.**
Виправдання зла в людині.
- **Чоловік собі не ворог.**
Людина не вчиняє зла самій собі.
- **Чуєсі (чується) як риба у воді.**
Дуже добре себе почуває.
- **Як дав у лице, то вутінки трісли.**
Вутінки – кутаси (прикраси у вигляді китиць на одязі) на комірці вишиванки.
- **Як хочеш пса вдарити, то й палицю знайдеш.**
Про відсутність перешкоди для здійснення чогось недоброго.

ПОБАЖАННЯ. ПОДЯКА. ОБІЦЯНКИ

- **Аби ти здоров був!**
Побажання здоров'я співрозмовнику.
- **Аби ти прожив сто років, а я то видів!**
Побажання собі й співрозмовникові довголіття.
- **Бережи здоров'я змалку.**
Треба берегти своє здоров'я з дитинства.
- **Будь здоров, аби-с так плавав, як качка.**
- **Декую Богови, що не москаль.**
Москаль – росіянин.
- **Декую, та й не надекуюся (не надякуюся).**
Іронічно.
- **Жив би ти вічно.**
Побажання довголіття.
- **Загоїтсі як на псови.**
- *Про рану, яка швидко зажиє.*
- **Най нашим ворогам буде багато.**
Побажання ворогам.
- **Обіцяв, як сягав, а як дістав – перестав.**
Про обіцянки, які після досягнення омріяного забувають.
- **Обіцянка-цяцянка, а дурному – радість.**
Немудра й недалекоглядна людина тішиться обіцянним.
- **Обіцяного три роки ждуть.**
Про довгоочікуваність обіцяного.
- **Твоїми губами мед пити.**
Нехай здійсняться ваші хороші наміри.
- **Шинуймосі (шануймося), бо ми того варті.**
Висловлення поваги до самих себе.

ПРИМОВЛЯННЯ. ВИГУКИ. ЗВЕРТАННЯ

- **Бий-зібий.**
- **Віддай, чорте, бо то хрест.**
Так промовляють, коли щось загублять і не можуть знайти.
- **Гай, гай, небого.**
*Небога – племінниця.
Уживається для вираження заклопотаності, співчуття, жалю.*
- **Гикавко-щикавко, йди до води, кого знайдеш – напади.**
Відвертання гикавки.
- **До кольору, до вибору.**
Різноманіття всього.
- **До тебе не п'ють, не кажи: «Дай Боже!».**
Мовчи, якщо до тебе не звертаються.
- **За одним рипом.**
За одним разом.
- **Закрий пельку на петельку!**
- *Замовкни!*
- **Земле, розступися!**
*Хай зникне все погане!
Так промовляють на похороні, щоб земля прийняла тіло покійного.*
- **З-під ринви та й під дощ.**
Про одне й те саме.
- **І пан би їв, якби не знав хто варив.**
Про зварену поганою людиною траву.
- **І слід пропав.**
Зникнути безповоротно.
- **І хочесі і колесі і мати не пускає.**
Кудись хочеться піти, однак мати не дозволяє.
- **І хочеться і колеться.**
Про те, що дуже хочеться отримати, сказати чи зробити.
- **Кожен день «Добрий день!».**

Щодня одне й те саме.

- **Кому в руках, тому в зубах.**
Хто щось має, про те й говорить.
- **Купиш, як пса облупиш.**
Ніколи не купиш.
- **Легко, як дурному з гори збічи (збігти).**
Без фізичного напруження, не докладаючи великих зусиль.
- **Легко, як п'єному з гори сі скотити.**
Без перешкод, без ускладнень.
- **Лишисі того ровера.**
*Ровер – велосипед.
Не встрявай!*
- **Маєш тобі, ґандзю, книш.**
*Книш – вид білого хліба з загорнутими всередину краями та змазаного салом або олією.
Вигук.*
- **Моє там сі не меле.**
Про мене там не буде йти мова.
- **Можеш, якщо захочеш.**
Про можливість виконання чогось за бажанням.
- **На тобі, небоже, що мені негоже.**
*Небіж – племінник.
Дарувати непотрібну річ, яку представляють, як щось корисне.*
- **Най їм Бог гріха не пише.**
- **Най лежить – воно їсти не просит.**
Про предмет, який не потрібно доглядати.

- **Най сі преч каже. А най сі преч каже.**
Подумаєш, який пан, велика цяця.
- **Най тобі легко гикнесі.**
Уживається для вираження добрих побажань особі, яка бере участь у чомусь.
- **Напасть корнецька.**
Так казали про циганське плем'я, яке оселилося в підколомийському селі Корнич.
- **Не всі однаково штани кроєні.**
По-різному.
- **Не всьо то золото, шо блищитсі (блищить).**
Іноді те, що за зовнішніми ознаками приваблює, яскраве, насправді не завжди добре.
- **Не дай Боже з Івана пана.**
Побоювання з приводу того, що проста людина може стати паном.
- **Не дам у кашу плюнути.**
Уміти відстоювати, захищати себе.
- **Не для пса кубаса.**
Щось призначено комусь іншому.
- **Не до віку каліка, не до смерти пан.**
Усе коли-небудь закінчується.
- **Не жєнівсі – не журивсі.**
Про неодружених, які не мають сімейних клопотів.
- **Не з одної печі хліб їв.**
Так кажуть про людину бувалу.

- **Не знав, не знав та й забув.**
Ніколи не знав.
- **Не знаю, з якого боку й зайти.**
Несміливість, невпевненість у діях, словах.
- **Не знаю як, але не так.**
Вибагливість.
- **Не люблю, як умре та й дивитсі.**
Не роби двозначних кроків.
- **Не мала баба клопоту та й купила порося.**
Про великі хвилювання, труднощі з чимось.
- **Не напивсі – не набувсі.**
Не погуляв так, як треба.
- **Не про пса кубаса (ковбаса).**
Для когось іншого.
- **Не про твої очі.**
Не про тебе мовиться.
- **Не стільки світу, шо у вікні.**
За вікном ще більше світу.
- **Не так сі стало, як гадало. Не так сталосі, як гадалосі.**
Людина планує одне, а виходить інше.
- **Не хотіли жиди їсти манни, хай їде часник.**
- **Не хочу – дайте, беріт – найте.**
- **Недогода нашій теті: ні в ліжнику, ні в вереті.**
Про вибагливу жінку.
- **Нема гірше, як з Івана пана.**
Так говорять про того, хто став паном, але не вміє себе поводити належно.

- **Нема з ким в'єзати ціпа.**
*Ціп – ручне знаряддя для молотьби.
Немає з ким робити якусь справу.*
- **Нема з ким край боронити.**
Нема на кого понадіятися.
- **Нема кому ласки пасти.**
Немає для кого бути люб'язним.
- **Нема зле, аби не ввійшло на добре.**
Налаштування на позитивні думки чи справи.
- **Нема на то ради.**
Нічого не допомагає.
- **Нема права.**
Подумаєш який!
- **Нема смальцю в голові.**
Немудрий чоловік.
- **Нема сп'асу.**
Немає порятунку.
- **Нема хап-хап.**
Нічого легко й швидко не дається.
- **Нехай буде гречка, аби не суперечка.**
Поганий мир кращий за добру сварку.
- **Ням, ням, ням, ходи, бідо, д'нам.**
- **От тобі віз та й перевіз.**
- **От тобі й маєш!**
- **От тобі й на!**
- **Отут тобі Біг, а тут тобі поріг.**
Йди геть і не повертайся.
- **Падку гірєнький. Падоньку гірєнький.**

Вигук, який виражає здивування, радість, переляк, злість.

• **Раз на гамана.**

Дуже рідко.

• **Ріж, поли й тікай.**

Не дивися, що про тебе скажуть люди, вступися, воно тобі не потрібне.

• **Рух-мах.**

• **Сип, Семене, най сі меле.**

• **Сідай, в ногах правди нема.**

Краще сидіти, ніж стояти.

• **Скачи, враже, як пан скаже. Співай, враже, як пан скаже.**

• **Так все не буде.**

Усе змінюється.

• **То є кіжкий (тяжкий) трафунок.**

Тяжкий випадок.

• **Я тебе віведу на чисту воду.**

Викрити чію-небудь непорядність, нечесність, знайти неправду.

• **Я тобі покажу, де раки зимують (зимують).**

Помститися, покарати, поставити когось на місце.

РОБОТА. ПРАЦЯ. РІЗНІ СПРАВИ

• **Баба з воза – кобилі легше.**

Про полегшення в будь-якій справі.

• **Без праці нема ніц (нічого) у с...ці.**

Без роботи нічого не матимеш.

• **Буде зроблено на кінського Петра.**

Ніколи не буде зроблено.

• **Василь води, Василь дров, Василь скаче стрімголов.**

Про людину, яка швидко виконує багато роботи.

• **Від роботи кінь здохне.**

Про надто важку працю.

• **Він буде робити руський місяць.**

Щось робити дуже довго.

• **Всьо (все) з рук паде.**

Невезіння у справах.

• **Гнилий два рази робит (робить).**

Лінивому доводиться переробляти роботу.

• **Де не посієш, там сі вродит.**

Про роботу на родючій землі.

• **Добре все вміти, але ніц (нічого) не робити.**

Хитрість людини нічого не робити.

• **Добре все, що добре сі скінчит.**

Про вдале завершення будь-якої справи.

• **Добрий почеток – половина справи.**

У будь-якій справі найважливіший початок.

• **З него (нього) як з гусака вода.**

Про людину, якій усе сходить з рук та везе у справах.

• **З сапов (сапою) на сонце.**

Про важку і втомливу працю.

- **Комар носа не підточит** (підточить).

Зроблено дуже добре, не буде до чого причепитися.

- **Коси Мошку потрошку – більше викосиш.**

Хоч і повільно, але більше роботи.

- **Косо, криво, аби живо.**

Щось зробити швидко, але неякісно.

- **Краще робити на пекаря, ніж на аптекаря.**

Краще працювати, ніж хворіти.

- **Краще чужому заплатити, ніж свого попросити.**

Найманий працівник роботу зробить краще.

- **Крутитсі (крутиться) як муха в окропі.**

Бути дуже зайнятим, заклопотаним.

- **Ніколи не роби нікому доброго – не будеш мати ворогів.**

Ніколи добра справа повертається злом.

- **Ніц не роби на пас-блін.**

Нічого не роби будь-як.

- **О, то є інча (інша) пара калюш (калоші).**

Калюші – взуття (переважно гумове), що надівають поверх звичайного, щоб зберегти його від вологи.

Зовсім інша справа.

- **Передав куті меду.**

Перебільшувати, перевищувати міру.

- **Плювати й лапати.**

Нічого не робити.

- **Ранок-панок.**

Ранок – найкраща пора для роботи.

- **Ремесло на плечех (плечах) не висит, їсти не просит, а хліб дає.**

Важливість і користь умінь.

- **Робила-м, робила-м у колгоспі – то ні ззаду в мене, ні спереду.**

Нічого не заробити, не нажити добра.

- **Робит як мокре горіт.**

Про того, хто погано працює.

- **Робота сама показує, як то має бути.**

Усе залежить від роботи.

- **Спочатку молитва – опісля робота.**

Важливість молитви перед роботою.

- **Так кравець крає, як матерії стає.**

Робити щось з наявного матеріалу.

- **Так муцувавсі (моцуватися), аж у...сі.**

Моцуватися – з великим зусиллям щось робити, силкуватися.

Дуже сильно напружуватися.

- **То не штука вбити крука, але голим задом – їжака.**

Зовсім інша робота.

- **Файна робота, та малий день.**

Робота добра, але немає часу її виконувати.

- **Цебер перецебрчивсі на малі переполуцибрідка.**

Зіпсувати всю справу.

- **Швец усе без чобіт ходит.**

Швец – майстер, що шиє і лагодить взуття.

- **Шо затирлигав, то пролигав.**

Що заробив, те проїв.

- **Я на цьому (цьому) зуби ззів (з'їв).**

Добре вивчив свою справу.

- **Як їв, то впрів, як робив, то змерз.**

Добре їсть, але погано працює.

- **Як їст, так і робит. Який до роботи, такий і до їди.**

За тим, як людина їсть, можна визначити, чи добре працює.

- **Яка плата, така й робота.**

Якість роботи залежить від оплати.

- **Який харч, така й робота.**

Якість виконання роботи залежить від спожитої їжі.

РОДИНА. СІМ'Я. ДІМ

- **Бери мої чоботи, іди в Москву і кажи їм...**

Так казали в радянські часи, коли вдома щось не вирішувалося.

- **Всякій мамі свої діти милі.**
- **Гай та й люлю попід сволок, мама одна – татів сорок.**

Про цінність власних дітей.

Сволок – балка, яка підтримує стелю в будівлях.

- **Гимблюй (гемблюй), синку, гимблюй, а я сокеров підправ'ю.**

Гемблювати – стругати рубанком.

Важка робота дістається молодшим.

- **Де в сім'ї дітей є сім, там є доля всім.**

У хорошій сім'ї всім добре.

- **Де є кум та й кума, там порядку нема (автор Ярослав Полатайчук).**

Про безлад у справах.

- **Де кум, де коровай, а де свячена паска.**
- **Дід бабі – вуйко. Дід бабі – рідний Федір.**

Далекий родич.

- **Діти у гріб заведут (заведуть).**

Про нечестних або вимогливих дітей, які надокучають батькам, ускладнюють їм життя.

- **Діти, діти, де вас подіти, поставлю вас в коробочку, мете (будете) шкреботіти.**

Жартома про малих дітей.

- **Любо й ненці, як дитина в честі.**

Про материну гордість за дитину.

- **Мудра жона, як є міх пшона.**

Бути мудрому простіше, якщо чимось володіти.

- **Муж і жона – одна сатана.**

Чоловік і дружина однакові.

- **Найкраща спілка – чоловік і жінка.**

Про спільність чоловіка й жінки.

- **Невістка – чужа кістка.**

Про несприйняття невістки свекрухою.

- **Нема того краму, щоб купити маму.**

Мама – найдорожча цінність.

- **Носив кум, понесла й кума.**

Кожному під силу.

- **Одинак: як не злодій – то пияк.**

Про людину, яка є однією дитиною в сім'ї і яка веде аморальний спосіб життя.

- **Пропав тато з дурнов мамов (з дурною мамою).**

У сім'ї немає ладу.

- **Рада мама дитині небо прихилити та зірками вкрити.**

Мати намагається дати своїй дитині все найкраще.

- **У дитини заболит (заболить) пальчик, а у мами – серце.**

Про переживання матері за здоров'я дитини.

- **У кого мама рідненька, у того сорочка біленька й голівка гладенька.**

Тільки в рідної мами дитина доглянута.

- **– Що мати роб'є (робить)?**
- **– Поїли та й хліб їде (їдять).**
- **Шінуй тата й неньку – буде тобі скрізь гладенько.**

- **Я не я, і фамілія не моя.**

Фамілія – родина.

- **Яблуко від яблуні далеко не котиться.**

Діти схожі на своїх батьків.

- **Як не хоч слухати тата і мами, то слухай псечої шкіри.**

- **Яка мамка, така й лялька.**

Яка мама, така й дитина.

- **Яка хата, такий тин, який батько, такий син.**

- **Яка хатка, така й паніматка.**

Паніматка – мати стосовно своїх дітей; господиня дому.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ. ДОСВІД. РІЗНЄ

- **Батіг на кінці траскає. На кінці батіг тріскає.**
Батіг – прикріплений до держака мотузок або ремінець, яким поганяють тварин.
- **Від щісті (щастя) щісте не шукають (шукають).**
Треба бути щасливим, не шукаючи ще більшого щастя.
- **Війшло на моє.**
Сталося так, як я казав.
- **Вода камінь точит (точить).**
Про терпіння, працьовитість, цілеспрямованість, наполегливість у досягненні мети.
- **Все так не буде, аби якос (якось) не було.**
Завжди щось є: добре чи погане.
- **Диму без вогню не буває.**
На все є своя причина.
- **Добре там, де нас нема.**
Так кажуть про ті місця, де в цей момент хтось не перебуває.
- **Добрий звичай не позичай.**
Варто мати власний звичай.
- **З одного дерева є хрест і лопата.**
- **Запер стайню, коли конє вкрали.**
Запізно щось зробити.
- **Ласки пасти.**
Бігати перед кимось.
- **На каяття нема вороття.**
- **На козаку нема знаку.**
Про вільну людину.
- **На однім місці й камінь обростає.**
Про того, хто засиджується на одному місці.
- **Написане пером не вікігнеш (не витягнеш) і волон.**
Написане вже нічим не стерти.

- **Ноги мити – юшку пити.**
- **Очі лякають, а руки змагають.**
Очам страшно, але руки все одно роблять.
- **Пальці старші, як видельці.**
Можна брати їжу пальцями.
- **Повтікали, як руді миші.**
Нікого не залишилося.
- **Проба гроші не коштує.**
Варто спробувати.
- **Скрипуче колесо довше ходит.**
Про тривалість дії якоїсь речі.
- **Скупий два рази платит.**
Скупому доводиться двічі платити за одне і те ж.
- **Та квітка, що низько росте, жовто цвіте, а далеко пахне.**
- **Так добре, як голому у кропиві.**
Недобре.
- **Так чисто, шо нема де й плюнути.**
- **Тане мнесо пси їде.**
Дешеве м'ясо собаки їдять.
- **Тиха вода береги рве.**
Про спокійну на вигляд людину, здатну на вчинки (звичайно негативні), яких від неї важко було сподіватися.
- **Ті самі штани, лиш гудзом назад.**
- **То що книжка пише.**
Дуже добре.
- **Труба на пса, а на чоловіка – дзвін.**
- **У страху очи великі.**
Людина, яка чогось боїться, додумує, таким чином збільшує свій страх.
- **У який бік не вбертай, а все голим на п'їту.**
Усе виходить на одне.
- **Файна пава, та не файна про неї слава.**
*Файний – гарний.
Про погану славу.*
- **Файне яблуко, та в гівно впало.**
- **Файне яблуко, та червиве.**
На вигляд гарне, а суть погана.
- **Хочеш мати вірного слугу, служи собі сам.**
Людина сама собі повинна давати раду.
- **Хто масно говорить, той їст пісні пироги.**
Масно – підлесливо.
- **Хто не має сили волі, той не вартий і лупини бараболі.**
*Лупина – лушпина – шкірка деяких овочів і фруктів.
Бараболя – картопля.
Безвільна людина нічого не вартує.*
- **Хто пізно ходит, той сам собі шкодит.**
- **Хто поперекує, той дома не ночує.**
Поперекувати – сперечатися.
- **Хто рано встав, той штани вбрав. Хто рано встає, тому й Бог дає.**

Користь від раннього прокидання.

- Хто спит, той їсти не просит.
- Хто спішит, той людей смішит.
- Хто стукає, тому й відкривають.
- Хто терпен, той і спасен.
- Хто хоче брехати, того не можна за друга мати.

• Це би вже й жида заїло
(взлостило).

- Червивий зуб.

Зіпсутий.

- Чий би бичок не скавав, а теля – наше.
- Чия шкода, того й гріх.
- Швець не купец, а коза не товар (худоба).

- Шило в кишені не сховаєш.

Шило в мішку не сховаєш.

- Шо голова, то не хвіст.
- Шо згорит, то не зогниє.
- Шо ззів, то смакує, шо вбрав, то пасує.

- Шо знав, то сі й довідав.

Нічого нового не дізнався.

- Ще не купив, а вже заперг (запряг).

- Що край, то свій звичай.

У кожного краю свої звичаї.

- Що посієш, то сі вродит. Що посієш, то й пожнеш.

Як постарієшся, так і будеш мати.

- Що та война наробила: всіх мудрих побила, а дурних лишила.

- Щось у лісі здохло.

Трапилася незвичайна річ.

- Як дбаєш, так і маєш.
- Як не їла – не могла, а поїла, то лягла.
- Як не наївся, то й не налижешся.
- Як не хочеться, то гірше, як не можеться. Як сі не хоче, то гірше, як сі не може.
- Як не чує, аби йому то не шкодило.

- Як нема змалку, то нема й до останку.

- Як постелиш, так сі й виспишся.

Як про себе подбаєш, так і будеш мати.

- Як то бути в Римі й не видіти папу римського.

- Як топишся, то й за бритву вхопишся.

- Як у воду дивився.

Передбачив.

- Якби в роті росли гриби, то в ліс не ходити.

- Якби знав, де маєш упасти, то подушку постелив би.

- Якби знав, шо у кума прийняття, то жінку й діти взяв.

- Який Сава, така й слава.

- Який храм, таке й храмування.

- Які купці – такий крам, які гості – такий храм.

СТОСУНКИ МІЖ ЛЮДЬМИ. СТАВЛЕННЯ ДО СВОГО ЧИ ЧУЖОГО. ВОРОЖНЄЧА

- Аби здоров той, шо винен, а віддати він повинен.

Борги необхідно віддавати, незважаючи ні на що.

- Без ноже (ножа) зарівав.

Дуже сильно вразити неприємними словами.

- Без сварки нема господарки.

- Бий свідка, як дідька.

Про намір бити свідків, щоб вони не розказали правду.

- Б'ют і плакати не дають.

- Він на моєму світі не жиє (живе).

Про того, хто не розуміє когось.

- Всі слабі, а Іван келавий (дужий).

Про когось одного, хто почуває себе краще за інших.

- Гора з горою не зійдеться, а чоловік з чоловіком не розминеться.

Про неминучість зустрічей один з одним.

- Дав на вічне віддаване.

Ніколи вже не повернути позичену річ.

- Давай, хоч кров з носа.

Вимагати щось у когось за будь-яку ціну.

- Дарованому коневі в зуби сі не див'ї (не дивляться).

Не варто очікувати багато і мати претензії до тих речей, які дісталися задарма.

- Дають – бери, б'ют – тікай.

Порада не відмовлятися від того, що дають чи дарують.

- Де б'ють, там цілюють (цілюють).
- Де двоє сваряться, там третій користає.

Про користь від сварки, непорозуміння для інших.

- Де любісі (любляться), там чуб'їсі (чубляться).

Чубитися – битися, хапаючи один одного за чуба.

Де любов, там і сварки.

- Дзвін до церкви скликає, а сам у ній не буває.

Так казали, коли запрошували куди-небудь, а самі не приходили.

- Для такого шмарка (підлітка) нема дзиґарка.

Дзиґарок – годинник.

- Добре лікувати здорового, а вчити мудрого.

Про позитивні результати з тими, з ким цього легко досягти.

- Добрий дурному брат.

Добру людину прирівнюють до не-мудрої.

- Догоджеї (догоджає) як чиреківі в роті.

Чиряк – гнійний нарив, фурункул.

Робити щось приємне, бажане, потрібне, щоб задовольнити кого-небудь або викликати чию-небудь прихильність.

- Є люди і є людищі. Є люди, а є людиська.

Є добрі й погані люди.

- Жидівські діти не милі.

Негативне ставлення до чужих дітей.

- З ким поведеші (поведешся), того й набереші (наберешся). З ким пристанеш, таким станеш.

Вплив однієї людини на іншу, часто негативний.

- З чужого коня посеред дороги вставай.

Усе треба мати своє.

- За моє жито та ще мене й бито.

Бути свареним несправедливо.

- Замкнув вовка серед вівці.

Про ситуацію, коли серед добрих людей з'являється одна погана, зла.

- Замкнув стодолу, як вкрали корову. Запри стайню, як коньки вкрали.

Про безпечність, від якої можна й постраждати. Запізно вже.

- Зять тещу приймає, за стіл саджає (саджає), до столу плечима, до стіни очима, аби на стіні мухи лічила.

Недобре, негостинне ставлення зятя до тещі.

- Іван киває на Петра – Петро на Івана.

Ніхто не визнає провини, бо боїться відповідальності.

- Капці сі сході, а ми сі здибаємо.

Усе одно доведеться коли-небудь один з одним зустрітись.

•

- Кликали, переказували, щоб не показувались.

Запрошення про людське око.

- Коваль кує коня, а жеба ногу підкладає.

Про третього зайвого.

- Кожда молода в чужих руках краща.

Кожному своє.

- Кожда рука до себе горне. Кожда рука до себе крива.

Кожний прагне здобути для себе найбільше та найкраще.

- Ку-ку в руку.

Давати комусь таємний хабар.

- Кум на свата, сват на Гната, а Гнат на куму, та й нема кому.

Ніхто не хоче бути відповідальним чи щось сам робити, тому перекладає вину чи роботу на когось іншого.

- Легше десятьом подарувати, ніж в одного просити.

Просити щось у когось завжди важче.

- Люби як душу, а тріси як грушу.

І любити, і сварити.

- Любит, як пес цибулю.

Не любити.

- Любімосі, як браті, а рахуймосі, як жиди.

Стосунки – стосунками, однак гроші треба добре рахувати.

- Мир межі вами – миска з пирогами.

Побажання миру й злагоди.

- Мнікого (м'якого) й на тім світі б'ють.

Поступливу, м'яку людину всюди ображають.

- На перехід не терплю.

Не витримувати кого-небудь чи чого-небудь.

- На чуже – глушит.

Так кажуть, коли позичають якусь річ, бо вона, буцімто, має властивість зламатися або пропасти.

- Ніби світі хату перелетіли.

Так говорили після того, коли виходила з хати надто галаслива компанія, і в оселі наставала тиша і спокій.

- Очі не бачать – серце не болит.

Краще не бачити якоїсь людини, щоб серце не боліло.

- Свій як не заплаче, то хоч сі скривит.

- Став сіллю в оці. Як сіль в оці. Як більмо в оці.

Про того, хто постійно заважає, дратує своєю присутністю.

- Ти ще подумав комусь зробити добре, як вже собі зле (погано) зробив.

Про шкоду самому собі.

- У лижці води втопив би.

Про намагання зробити комусь неприємності навмисне.

- Хоч би й хліб з водов, аби любчик зо мнов.

- Хоч в одній льолі, аби по любові.

Льоля – сорочка (дитяча).

- Хочеш мати ворога – позич йому грошей.

Може бути так, що людина, яка позичила гроші, не планує їх повертати.

- Чуже видко під лісом, а свого не видко під носом. Чуже видит під лісом, а свого не добачеї під носом.

Небажання помічати свого.

- Чужими руками добре грань загортати.

Щось робити руками інших.

- Чужі діти ростуть швидше, ніж жидівські проценти.

- Ше сі той не вродив, шо усім догодив.

Неможливо бути добрим для всіх.

- Шлюз, Параню, по коханю. Юж, Параню, по коханю.

Кінець, по справі. Усе закінчено.

- Шо ти шиєш з мене кожухи.

З когось знущатися, заподіювати страждання.

- Я його не світкую (святкую).

Він мені не подобається.

- Як дам, то ногами вкриєшсі.

Про намір когось сильно вдарити.

- Як не полюбит на брудно, то й на чисто трудно.

Уже ніяк не полюбить.

- Яке їхало, таке здибало. Яке їхало, таке й здибало.

Про схожих людей.

ЧАС. ОЧІКУВАННЯ. ВІДСТАНЬ

- Більше днів, як кубасів (ковбас).

Будніх днів більше, ніж святкових.

- Буде тогди (тоді), як волосі на долони (долоні) віросте.

Ніколи це не станеться.

- Вспіє коза на ярмарок.

Ще є час, можна не поспішати.

- Всякому овочу свій час.

На все свій час, своя пора.

- Далеко, як небо від землі.

Про велику відстань.

- Діждеш, коли рак на горі свисне.

Ніколи не дочекатися чогось.

- До пори, до чесу збанок (дзбанок) воду носить. До часу збанок воду носить.

Дзбанок – посуд для води, молока.

Усьому настає кінець.

- Доки сонце зійде – роса очі виїст.

Краще стане не дуже скоро, а за цей час може бути й гірше.

- Дочекався як свиня обуха.

Обух – тупа, важча частина гострого знаряддя.

Несподівано.

- Єще (ще) на тото (то) не дзвонили.

Ще не прийшов час для чогось важливого.

- Збираєсі (збирається) як жид на війну.

Дуже довго збиратися.

- Коваль клепле, доки тепле.

Усе треба робити вчасно.

- Ліпше пізно, ніж ніколи.

Хоч і пізно, але добре, що зроблено.

- Минулосі, як батіг траснув.

Дуже швидко пройшло, завершилося.

- **На Николи та й ніколи. На світо-го Ніколи.**

Таки ніколи.

- **Натягнуться вуха до святого духа.**

Треба довго чекати.

- **Не все в середу Петра. Тинди-ринди – завтра Петра.**

Гуцули вважали добрим знаком, коли День святого Петра (12 липня) припадало на середу. Тоді мож-на було чекати гарного року.

- **Одна нога тут – друга там.**

Швидко кудись піти й повернутися відразу.

- **Після Анни день такий довгий, як курка з порога скочит.**

22 грудня – День святої Анни.

- **Пішов по масло, а в печі погасло.**

Дуже довго ходити десь.

- **По Іллі – холодніші дні.**

Народна прикмета. 2 серпня – день пам'яті пророка Іллі.

- **Рік не вік.**

Один рік коротший, ніж ціле жит-тя, тому минає швидко.

- **Сім миль пішки за кавалок фіш-ки (дупи).**

Про даремно пройдений шлях.

- **Сонце на дві жердки до заходу.**

Жердка – перекладина, горизон-тально підвішена палиця.

Скоро захід сонця.

- **Там, де дїтько (дїдько) «Добра-ніч!» каже.**

Дуже далеко.

- **Там, де козам роги вправ'ють (вправляють).**

Дуже далеко й небезпечно.

- **Тебе за смертев (смертю) добре посилали.**

Про того, хто довго кудись ходить.

- **Три п'єтници (п'ятниця) на суботу.**

Дуже багато справ.

- **Час не пан.**

Час не чекає.

- **Чекає як свиня обуха.**

Не хоче дочекатися.

- **Чекай, псе, як корова здохне.**

Невідомо скільки чекати.

- **Чєс на чєсови не стоїт.**

Час проходить.

- **Як волосі на долони віросте.**

Ніколи.

- **Як не тепер, то в четвер.**

Ніколи. Невідомо коли.

ЧОЛОВІК. ЖІНКА. ГОСПОДАРІ

- **Аби й вітєм око заткнене.**

Віхоть – жмут соломи, шматок старої тканини.

Так говорили про «молоду» багато-го роду (с. Нижній Вербіж).

- **В хорошого мужа і жінка як ружа. Коло файного мужа жін-ка як ружа.**

Якщо чоловік дбайливий, то й жін-ка почуває себе добре.

- **Вміла зріхтувати, та не вміла подати.**

Зрихтувати – приготувати що-небудь.

Про господиню, яка, приготувавши страву, не зуміла її гарно подати гостям.

- **Всьо (все) хоче свого, лиш жінка чужого.**

Про жінку, яка заглядає на чуже.

- **Гарбуз мамі твої.**

Відмова під час сватання.

- **Дала сі пообнімати, то дай сі поцілювати.**

Натяк на любовці.

- **Де дві газдині, там і хата не метена.**

Усі хочуть керувати, а не працю-вати.

- **Добрий газда гірше злодія.**

Про господаря, який добре дбає для себе.

- **Жінка тримає три кути в хаті, а чоловік – четвертий.**

Про важливість жіночої роботи та підтримки життя в сім'ї.

- **Жінка – це розплюхліб.**

Зневажливо.

- **З музики газди не буде.**

Музика – музикант.

З музиканта доброго господаря не буде.

- **Наварила суця, що не поїсть й куця.**

Куця – поросля.

Про несмачну й погано приготовлену їжу.

- **Небита жінка, що коса не клепає.**

Мовляв, жінку треба час від часу бити, аж тоді з неї буде користь.

- **Остання в попа жінка.**

Іншої вже не буде.

- **Перша жінка від Бога, друга – від людей, третя – від дідька.**

Першу дружину посилає Господь.

- **Погана жінка, що коса не клепає.**

Про жінку, яка не є господинею.

- **Розумна жона та, яка вміє в чоловіка вкрати і перед ним покласти.**

Про кмітливу жінку.

- **Файній дівці файно і в ганчірці.**

Красиву дівчину нічого не зіпсує.

- **Хвали днинку, як сонечко зайде, а жінку – як сім кіля свічок згорит (згорить).**

Порада не поспішати хвалити жінку.

- **Хто слабкий – жінка, хто вмер – чоловік.**

- **Чоловік – голова, а жінка – шия: куди схоче, туди й поверне.**

- **Чоловік – голова сім'ї, а керує ним жінка.**

ЯВИЩА ПРИРОДИ. ПОРИ РОКУ. НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

- **Віддам одну зиму за два літа. Дав би-м дві зими за одне літо.**

Влітку можна багато зробити, а взимку – ні.

- **Літо, зима – та й року нема.**

Усе минає швидко.

- **На все свій час (час).**

Усе стається у відповідний для цього час.

- **На чорній землі білий хліб родит (родить).**

На чорноземі родить пшениця, з якої виготовляють хліб.

- **Навесні день рік годує.**

Праця на полях, городах, у садах весною годує людину цілий рік.

- **Питаєси (питається) лютий, чи ти добре взутий.**

У лютому сильні морози.

- **Погода сі скурвила.**

Почалася негода.

- **Сім рік мак не родив і не було голоду.**

Навіть якщо не вродиться мак, то голоду все одно не буде.

- **Так студено, що пес би сі урвав.**

Дуже холодно.

- **Ще у марті / у марот задує у мишечу (мишачу) дірку (дірку).**

Про примхливу погоду в березні.

Для заміток

Для заміток

Науково-популярне видання
Нагірний Василь Григорович
Русакова Ольга Валеріївна
НАРОДНА МУДРІСТЬ КОЛОМИЙЩИНИ

У науково-популярному виданні «Народна мудрість Коломиїщини» зібрано 1100 фразеологічних одиниць, записаних на теренах покутського краю з метою збереження багатства мовної скарбниці українського народу. Опрацьовані прислів'я, приказки, вислови та вигуки відтворено розмовним мовленням, укладено за тематичними групами, подано їх тлумачення. Збірник доповнено світлинами, які демонструють життєві турботи й побут покутян.

Для студентів, учителів, викладачів, журналістів, редакторів, усіх шанувальників рідного слова.

Верстка, дизайн: *Ігор Зварич*
Коректор *Оксана Зварич*

Підписано до друку 30.10.2019 р.
Формат 60X84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк арк. 5. Наклад 500 примірн.
Видавничо-поліграфічне товариство «Вік» ЛТД.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, №4640 від 29.10.2013 р.
Коломиїська друкарня ім. Шухевича.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ІФ, №15 від 18.07.2001 р.
78200, Коломия, Гетьмана І. Мазепи, 235.
Тел. (03433) 2-34-06, 2-49-37.